

FORSVARET
For alt vi har. Og alt vi er.

ÅRGANG 75 - UTGAVE 2/2022 - HEIMEVERNBLADET UTGIS AV KOMMUNIKASJONSSEKSJONEN I HEIMEVERNET

HEIMEVERNET

ET ANGREP PÅ SANNHETEN

Hvor mange løgner må du lese for å tro det er sant?

SIDE 16

Arbeidsmiljø på agendaen

SIDE 10

Falske nyheter

SIDE 22

Den nye normalen

SIDE 50

MER PENGER TIL TRENING OG KURS

I høst trener heimevernssoldaten mer enn på mange år på grunn av ekstrabevilgningen fra Regjeringen.

TEKST: Stein Cato Nybakken FOTO: Helene Sofie Thorkildsen

De hadde forberedt seg på ett år uten nevneverdig aktivitet, men i slutten av september skal soldatene i Haugaland HV-område inn til den mest omfattende øvingen de har hatt på 20 år, forteller områdesjef Ståle Roness.

– På grunn av den økonomiske situasjonen hadde vi fått beskjed om at aktiviteten ville bli lav i år, men så begynte det å komme noen andre signaler tidlig på vårparten. Den endelige beskjeden fikk jeg i mai-juni. Det ga oss nok tid til å kalle inn mannskapene i høst. Nå får vi øvd sammenhengende i en god uke og i mine 25 år i Heimevernet kan jeg ikke huske at vi har hatt så lang treningstid, sier han.

EKSTRABEVILGNING

Nøyaktig 23 dager etter den russiske invasjonen av Ukraina ga Regjeringen forsvarssektoren en tilleggsbevilgning på 3,5 milliarder kroner. Det er en økning av forsvarsbudsjettet på fem prosent.

– Den sikkerhetspolitiske situasjonen gjør det nødvendig å styrke forsvaret av Norge raskt, uttalte daværende forsvarsminister Odd Roger Enoksen (Sp).

De umiddelbare satsingsområdene var styrket reaksjonsevne og tilstedeværelse i nord samt en styrking av samarbeid, beredskap og utholdenhet.

Sjøforsvaret skulle få flere seilingsdøgn, beredskapsbeholdningene skulle styrkes

og Hæren og Heimevernet skulle øve mer. Av pengepotten fikk Heimevernet 300 millioner kroner.

– At HV får disse pengene vil bli merkbart for soldater og befal som skal trene i høst. Det gjør det mulig for Heimevernet å øve og trene det som Stortinget har satt som ramme, forteller sjef operasjoner i Heimevernsstaben oberst Olav Njøs.

Treningsrammen er inntil seks dager for mannskaper og ni dager for befal, og 25/30 dager utover dette for innsatsstyrkesoldater. På grunn av økonomien har soldatene de senere årene bare vært inne 3-4 dager. Nå går det altså mot en travel høst.

UTSATTE PLANLAGT TRENING

– Tildelingen kom sent i første halvår så de aller fleste HV-distriktene valgte å skyve på trening til i høst, men sammen med HV-distriktene har vi lagt gode planer for hvordan pengene skal brukes. Soldatene vil først og fremst merke det med flere treningsdager, sier Njøs.

Han sier det vil variere fra distrikt til distrikt, men alle kommer til å øve lenger enn det de har vært vant til de siste årene. I tillegg vil flere soldater få tilbud om kurs.

– Noen av kursene vil foregå ved våpenskolen på Dombås, men mange holdes ved distriktene, forklarer han. For områdesjefen på Haugalandet er pen-

STAVANGER: Under øvelse Hafrsfjord i september i fjor øvde soldater fra HV-08 i urbant miljø.

gene etterlengtet og gir området muligheter og trening de ellers ikke ville fått.

– Mer trening og fokus på planverket gir i sum bedre operativ evne. I tillegg vil utholdenheten vår bli styrket gjennom at vi trener sammen over lengre tid. Da får alle bedre tid til å løse de oppgavene de har, forteller Roness.

OLAV NJØS

STÅLE RONESS

Han har ikke fått negative reaksjoner hverken fra soldater eller arbeidsgivere på at treningstiden ble lengre enn normalt. Tvert imot.

– I mitt ansvarsområde er det viktige objekter innenfor olje og gass som må sikres. Jeg tror de fleste forstår hvor viktig det nå er å få trent på oppgavene vi skal løse, sier han.

Ekstrabevilgningen gjelder for 2022 og fremdeles er det uklart om Heimevernet får et tilsvarende budsjett i 2023. Områdesjefen er klar i sin anbefaling.

– Ingenting tyder på at situasjonen i verden vil endre seg mye til da, så vi håper jo Heimevernet får de pengene som trengs for å trene hele styrken hvert år slik vi kan nå, sier han.

Elisabeth Michelsen
Sjef Heimevernet

Krigen i Ukraina har pågått i over et halvt år og mye tyder på at den kan bli langvarig. Vi har fått en tydelig påminnelse om at krig handler om både vilje og evne. Forsvarsviljen i en nasjon er fundamentet for evnen til å forsvare seg mot en angriper. Konsekvensene av krigen er store, først og fremst for Ukrainas befolkning, men vi ser også regionale og globale effekter på en rekke områder. Krigen påvirker også Norge, men det er viktig å være tydelig på at trusselbildet i nordområdene ikke er vesentlig endret.

I takt med utviklingen av den sikkerhetspolitiske situasjonen er behovet for reservister aktualisert. Forsvaret definerer reservister som: «... tjenestepiktig personell som har sitt primære virke utenfor Forsvaret i fredstid, men som skal kunne bekle viktige stillinger i Forsvarets styrkestruktur primært ved krise og krig.» Reservister har kjempet side om side, og mot, profesjonelle soldater i nær sagt alle konflikter i moderne tid. Det handler om at krig er så ressurskrevende at ingen har mulighet til å opprettholde stående, profesjonelle styrker i stort nok omfang. Vi er helt avhengige av reservister for å kunne drive militære operasjoner over tid.

Heimevernet er reservister satt i system – organisert, utrustet og trent for de oppgaver som skal løses. Kanskje enda viktigere så er Heimevernet en vesentlig forvalter av forsvarsvilje. Jeg er svært fornøyd med at Heimevernet i er gitt en tilleggsbevilgning som gjør det mulig å trene mer innenfor de rammene Stortinget har satt. I tillegg til øving og trening prioriterer jeg troppefører- og fagutdanning gjennom økt antall kurs på Heimevernets våpenskole og ute i distriktene. Midlene har meget god effekt for oss i Heimevernet.

I skrivende stund er både forsvarskommisjonen og totalberedskapskommisjonen godt i gang med sine arbeid. I tillegg er forsvarssjefen forventet å få et oppdrag i nær fremtid om å gi et fagmilitært råd for utviklingen av Forsvaret. Her forven-

ter jeg at den sikkerhetspolitiske situasjonen, erfaringer fra krigen i Ukraina, viktigheten av reservister og ikke minst betydningen av den forventede utvidelsen av NATO vektlegges.

Hovedtemaet i dette bladet er sammensatte trusler og hvordan både Heimevernet og den enkelte soldat kan rammes av ulik form for påvirkning. Det å kombinere militære og ikke-militære virkemidler for å nå sikkerhetspolitiske målsettinger omtales ofte som hybrid krigføring. Det er ikke noe nytt at en angriper benytter ethvert virkemiddel for å nå sin målsetting – å knuse motstanderens vilje. Det som er nytt er alle mulighetene en globalisert og teknologiavhengig verden bringer med seg. Vårt åpne, tillitsbaserte samfunn kan være sårbart, men er samtidig vår fremste styrke. Folk tør å si ifra når noe avviker fra normalen, folk har kunnskap til å avdekke feilinformasjon og folk flest har troen på det vi står for – våre felles verdier.

For Heimevernet betyr denne utviklingen at alle må ha kunnskap nok til å gjenkjenne farer, risiko eller et angrep på seg selv eller sin avdeling. Det betyr at vi må være utviklingsorienterte ved å ta i bruk tilgjengelig teknologi. Vi må også ha kompetanse til å forstå konsekvensene av utviklingen rundt oss. Her mener jeg Heimevernet står i en særstilling fordi våre soldater representerer hele bredden i vårt kunnskapssamfunn.

Et annet viktig tema du kan lese om i bladet er kampanjeplan for et godt samarbeidsklima i Heimevernet. Kampanjeplanen retter seg mot både styrkestrukturen, førstegangstjenesten og fast ansatte. Kampanjen har hovedvekt på forebygging, men også fokus på håndtering av konkrete hendelser. Det er viktig at vi håndterer hendelser raskt og korrekt, men det er enda viktigere at vi gjør vårt ytterste for at uønskede hendelser aldri finner sted.

Overalt – Alltid

REDAKSJONEN

Ansvarlig redaktør:

Brigader Morten Eggen, NK/stabssjef HV

Redaktør:

Rådgiver Siv Iren Brænd

Grafisk design:

Tore Ellingsen, Line Amilie Dyrø Waag og Helene Sofie Thorkildsen

PRESSE OG INFORMASJON I HEIMEVERNET

Kommunikasjonssjef HV:

Oberstløytnant Per Gunnar Grosberghaugen

Fagleder kommunikasjon HV:

Rådgiver Stein Cato Nybakken

Combat media team 1:

Seniorkonsulent Tore Ellingsen

Combat media team 2:

Kaptein Rune Haarstad

Spesialist Kristian Kapelrud

Combat media team 3:

Spesialist Jonny J. Karlsen

Spesialist Helene Sofie Thorkildsen

Presse- og informasjonsassistenter:

Ledende flysoldat Sivert Johan Brautaset

Ledende flysoldat Line Amilie Dyrø Waag

Flysoldat Elise Aschim Kornum

KONTAKT

Siv Iren Brænd

Telefon: 40028135

Epost: sbrand@mil.no

Heimevernsbladet

Postboks 393 Terningmoen

2403 Elverum

forsvaret.no/hv

TRYKK

07 MEDIA

Bladet ble sendt til trykk 2. september 2022

OPPLAG

44800

FORSIDEN

I 2022 betaler vi regninger, kommuniserer og leser nyheter på nett. Vi har nesten alltid en mobil eller et nettbrett tilgjengelig og de fleste av oss bruker mer tid med skjermen enn vi liker å innrømme. Det gjør oss sårbare på en ny måte, spesielt når hensikten er å påvirke oss. Tema for dette HV-bladet er sammensatte trusler med hovedvekt på det som skjer i cyberspace.

Foto: Helene Sofie Thorkildsen

FØLG OSS PÅ

En rask titt på faktsjekkssidene til nettstedet faktisk.no gir de fleste en aha-opplevelse. Sjansen for at du kjenner igjen saker fra nyhetsbildet er relativt stor. Saker du godtok som sanne, men som ikke stemmer eller i beste fall er unøyaktige. Noen saker er uskyldige nok og grenser mot rampestreker, mens andre er forsøk på bevisst villedning av befolkningen.

Det er lite som tilsier at det drives store påvirkningsoperasjoner mot Norge i dag. I en krisesituasjon vil dette mest sannsynlig endre seg. Det viktigste for HV-soldater å være oppmerksom på, er forsøk på å undergrave kampviljen og forsvarsviljen. Det kan komme situasjoner der ting er uklart og usikkert, og det vil en motstander prøve å utnytte ved å få oss til å gi opp kampen.

NATO har gjennom mange år sett hvor effektiv fiendtlig påvirkning kan være. Enkelte land i alliansen er mer utsatt for påvirkning enn andre, men mange av teknikkene som er brukt vil være effektive mot soldater i alle land. Fremover vil NATO utdanne flere innenfor påvirkningsoperasjoner, det blir viktig med kritisk tenkning, kildekritikk og utnyttelse av ny teknologi.

Sammensatte trusler har blitt brukt i århundrer for å påvirke, skape uro og sette en motstander ut av spill. I dag utvikles teknologien i en enorm fart, det kan være vanskelig å skille på ekte og falsk. Enkle tastetrykk kan påvirke befolkningens virkelighetsoppfattelse, holdninger og handlinger. Enda viktigere enn tidligere er det å være kritisk, vite hva du skal se etter og hva du ikke bør dele.

Hvordan ser fremtiden ut? Vi lever i en tid der det som ble sett på som usannsynlig er blitt mer sannsynlig gitt den nye sikkerhetssituasjonen. Det har vært et taktskifte når det gjelder digitale trusler og det vil mest sannsynlig fortsette, særlig gjelder det angrep mot datanettverk. Cyberangrep treffer hele samfunnet, særlig sektorene som er knyttet til sikkerhet, forsvar og beredskap, men også helse- og forskningssektoren.

INNHOOLD

02 NYTT I HV

Mer trening og kurs

04 LEDER

Sjef Heimevernets ord

08 AKTUELT

Stort og smått fra HV-Norge

10 ARBEIDSMILJØ

Forebygge mobbing og trakassering

14 LEDERUTVIKLING

For områdesjefer

16 SAMMENSATTE TRUSLER

Sårbar på en ny måte

22 FALSKE NYHETER

Slik avslører du dem

28 PÅVIRKNING

Desinformasjon spres lettere

30 ALDRI ALENE

Blir du påvirket på post?

34 DIGITALE TRUSLER

Slik sikrer du deg

42 BLIKK-KONTAKTEN

Sammen mot en fiende

54 HEIMEVERNSBLADET 75 ÅR

1972-1996

58 TEKNOLOGIDAGER

Nyskapning

59 MER TRENING

Brev til arbeidsgiver

SAMMEN OM MÅLET

TEKST: Marcus Stensland FOTO: Kristian Kapelrud

Samarbeidet mellom Det frivillige Skyttervesen (DFS) og Heimevernet er viktig for gjennomføringen av Landskytterstevnet.

30. juli til 5. august gikk Landsskytterstevnet av stabelen på ærverdige Bestemorenga i Bodø. Med rundt 2800 påmeldte er dette ett av Norges største idrettsarrangement. Som en del av Landsskytterstevnet arrangeres også militært norgesmesterskap i skyting. Heimevernet var godt representert under stevnet, og deltakere på Bestemorenga

fikk gleden av å se mange representanter i grønt.

Stevnepresident og nå avgått sjef for Sør-Hålogaland heimevernsdistrikt 14 (HV-14), oberstløytnant Bengt Henriksen, forteller at samarbeidet mellom Det frivillige Skyttervesen (DFS) og Heimevernet er viktig.

– Gode skyttere er en viktig ressurs for Forsvaret. Skyttersaken og forsvarssaken går hånd i hånd og forsterker gjensidig felles målsetninger innenfor både

skyting og gode tradisjoner, forteller Henriksen.

Leder for stevnet, Thor Arne Tobiassen, skryter også av det gode samarbeidet som har pågått i en årrekke.

– Når det kommer til selve gjennomføringen av årets stevne, har samarbeidet med Heimevernet vært særdeles godt. De ressursene som HV kan bidra med, med det volumet av personell de kan levere, gjør at avviklingen under alle skyteøvelsene har vært prikkfritt og helt etter planen.

Visste du at... Heimevernet har egne nettsider? Sjekk ut forsvaret.no/hv

MIN SIDE

I juni ble den første pilotversjonen av **Min side** lansert for cirka 200 heimevernssoldater.

På **Min side** finner man relevant, person-tilpasset informasjon, blant annet kontaktføring til områdesjef, innkalling, reiseregning og læringsinnhold. I løpet av

høsten skal det gjennomføres intervjuer og undersøkelser blant de 200 soldatene som har fått tilgang til siden.

Basert på tilbakemeldingene skal **Min side** utvikles med mer innhold før den etter planen lanseres for alle HVs soldater i løpet av 2023.

BLI MED Å SYNLIGGJØR HV

6. desember 2022 håper sjef Heimevernet at du tar på din militære uniform på din sivile jobb og blir med på Heimevernets tredje arrangering av «uniform på jobben-dagen».

I fjor deltok mange heimevernssoldater, noe som resulterte i over 240 medieoppslag over hele Norge. Arrangemen-

tet synliggjør Heimevernet og soldatenes innsats på en unik måte, både i media, i lokalmiljøet og på arbeidsplassen. Ta gjerne kontakt med oss i forkant av dagen hvis du skal bære uniform på jobben. Kanskje får du besøk av Heimevernets kommunikasjonsseksjon eller en lokalavis? Send mail til: hv.kommunikasjon@mil.no

HEIMEVERNETS FORTJENESTEMEDALJE

Det siste året har en rekke personer fått tildelt HVs fortjenestemedalje: Major Terje Stewart Marriott og oberstløytnant Roy Helge Olsen fra Trøndelag heimevernsdistrikt 12. Major Morten Kroken fra Heimevernets våpenskole,

tidligere områdesjef og sivilt ansatt på Heimevernets våpenskole Børge Wilhelmssen. Rittmester Jan Christopher Solberg og kaptein Rune Haglund fra Oslo og Akershus heimevernsdistrikt 02.

NYTT OM NAVN

8. august ble oberst Kai Morkestrand sjef i Oslo og Akershus heimevernsdistrikt 02. Kai Morkestrand er infanterist i bunn og har bakgrunn fra Forsvarets spesialstyrker og Etterretningstjenesten. De siste årene har han jobbet som forsvarsattaché i Tyskland.

11. august ble oberstløytnant Finn Ola Helleberg sjef for Sør-Hålogaland heimevernsdistrikt 14. Ola Helleberg kommer opprinnelig fra Kongsberg. Han har bakgrunn fra Hæren, og fra infanteri og kavaleri. Han var i tre år avdelingsleder på krigsskolen før han gikk over til sivil jobb. Først som direktør på Høgskolen i Nesna, deretter som direktør for Statens Innkrevingsentral, og sist som daglig leder i Helgeland Plast.

15. august ble oberst Bjørnar Eriksen sjef for Nord-Hålogaland heimevernsdistrikt 16. Bjørnar Eriksen har 32 års tjeneste i Forsvaret. Hovedsakelig fra Hærens operative avdelinger i Nord-Norge. Han har vært sjef for 2. bataljon og G-3 i Brigade Nord. Eriksen har flere tjenesteperioder fra operasjoner i utlandet, både i Kosovo og Afghanistan. Han har de siste fire årene vært seksjonssjef for operasjoner i NATO-kommandoen i Brunssum, Nederland.

AGENDA: ARBEIDSMILJØ

Heimevernet forynges og blir gradvis mer mangfoldig.
HV skal nå sikre at dette blir en styrke snarere enn et problem.

TEKST: Siv Iren Brænd FOTO: Heimevernet

Forsvaret har gjennom en rekke undersøkelser avdekket at mange ikke har det bra på jobb og i tjeneste. Flere har blitt utsatt for mobbing og seksuell trakassering.

Alle bør stille seg spørsmålene: *Hvorfor er det sånn, og hvordan kan dette foregå når alle i hverdagspraten er enig om at slikt er uakseptabelt? Om det er i et kontorlandskap, i et lagstelt eller på kaserna, bryr vi oss om kollegene våre og vet vi egentlig hvordan de har det?*

HVA MED DEG?

I Heimevernsbladet nummer to 2021 ga sjef Heimevernet, Elisabeth G. Michelsen ut brevet «Hvem er vi og hva vi står for». Hun utfordret hver og en av Heimevernets soldater og ansatte til å reflektere over hvordan vi omgås hverandre. Hun understreket også at det er nullvisjon for mobbing og seksuell trakassering og en nulltoleranse for denne type adferd. I tillegg lanserte hun planen om en kampanje som skal sette arbeidsmiljøet på dagsorden i Heimevernet.

– En endring i holdning og kultur skapes først når vi får god nok

forankring i hele organisasjonen. Det krever tilstrekkelig fokus med sterk lederinvolvering og en helhetlig plan for hvordan målene skal nås, forteller oberstløytnant Jann Millnar Eggen.

Han er personellsjef i Heimevernet og den som leder gruppene som jobber med kampanjeplan arbeidsmiljø. Et halvår med jobbing har resultert i en rekke tiltakskort som sier noe om hvordan tematikken skal tas tak i.

TRE OPERASJONSLINJER

Heimevernet er tverrsnittet av befolkningen. Ulik alder, kjønn, etnisitet, samfunnslag, religion, erfaring og ballast. Norges største militære avdeling er en miks av 40 000 ulike individer, 570 faste ansatte og cirka 260 vernepliktige soldater i førstegangstjeneste.

– HVs spesielle og unike sammensetning av personell har medført at det er jobbet langs tre operasjonslinjer og med tre gruppeledere som har hatt med seg personell fra hele strukturen. De har tatt utgangspunktet i ansatte i produksjonsstrukturen, førstegangstjenestegjørende og lærlinger samt styrkestrukturen, forklarer Eggen.

I skrivende stund er kampanjeplanen med tiltakskort på en tilbakemeldingsrunde hos Heimevernets distriktssjefer. Lederne i Heimevernet får en viktig rolle i å implementere tiltakene. Arbeidsmiljø har en klar kobling mot operativ evne.

– Lederne har et ekstra stort ansvar, men hver og en av oss har en rolle i å bidra til et godt, sunt og trygt arbeidsmiljø. Nulltoleranse betyr at ingen form for mobbing eller trakassering skal skje eller stilltiende aksepteres ved at kollegaer ikke griper inn. Greier vi å etterleve utsagnet «jeg er mine kollegaer sitt arbeidsmiljø» er vi på rett vei, stadfester han.

FLERE YNGRE

Det har ikke vært gjennomført en egen undersøkelse med tema mobbing og seksuell trakassering for styrkestrukturen enda. I årene som kommer vil HV endre seg på flere områder og det er viktig å få et godt bilde av nå-situasjonen.

– Vi i HV vil være pådrivere for å få til en undersøkelse om mobbing og seksuell trakassering i styrkestrukturen. Stadig flere direkteoverføres til HV når de dimitteres fra før-

stegangstjenesten, og det betyr at HV får flere yngre inn i egne rekker. Antallet kvinner i førstegangstjeneste øker, og disse vil bidra til en annen kjønnsbalanse i HVs struktur. Økt mangfold, større aldersforskjell, ulik grad av erfaring og endret kjønnsbalanse bør ikke komme overraskende på noen, men ved å sette dette på agendaen vil vi forhåpentligvis synse, føle og mene mindre, mens faktakunnskapen vil øke, sier Eggen.

ULIKE GRENSER

Alle i Heimevernets struktur skal etter hvert merke at tematikken arbeidsmiljø får plass i hverdagen på en annen måte enn tidligere.

– Vi har alle ulike grenser for hva som er greit og ikke. Vi må derfor bruke tiden sammen i lag, gruppe, tropp og avdeling for å finne ut hvor grensene går, slik at vi unngår mobbing og trakassering og en usunn kultur. Du skal ta ansvar når du opplever at andre trækker over grensen som er satt. For å sikre at vi kommer til en nullvisjon må vi aldri slippe tema arbeidsmiljø av syne, og vi må aldri slutte å bry oss.

Kort om arbeidsgruppe **FØRSTEGANGSTJENESTE**

Leder av gruppa:
Elena Alexandra Gherasim,
sosial- og velferdskonsulent i Heimevernet

– Vi tok utgangspunkt i vernepliktsundersøkelsen og undersøkelsen om mobbing og trakassering fra 2020. Vi har snakket med soldater, troppsbefal og ledere. Arbeidsgruppa er satt sammen av både førstegangstjenestegjørende og ansatte fra ulike distrikter, og vi har hentet inn informasjon knyttet til arbeidsmiljø fra de ulike stedene. Vi bruker mange etablerte tiltak i tiltakskortene våre i tillegg til nye innspill.

– Det viktigste å lykkes med er at soldatene og deres nærmeste ledere blir mer bevisst over egne holdninger og handlinger. I tillegg til at det er forståelse for at forebyggende arbeid gjennom leksjoner og seminar er viktig og må prioriteres. Og selvfølgelig at det man lærer praktiseres.

Kort om arbeidsgruppe **PRODUKSJONSSTRUKTUR**

Leder av gruppa:
oberstløytnant Ragnhild Julie Gorsetbakk,
G6/samband i Heimevernsstaben

– Arbeidsmiljø er alles ansvar, og det har derfor vært nyttig å ha en bredt sammensatt gruppe med ulik alder, grad, fagfelt, kjønn og geografi. Vi har brukt plan og beslutningsprosessen som metode. Vi analyserte oppdraget, kom frem til målsettinger og ønsket slutttilstand. Basert på dette ble alternative tiltak vurdert og utviklet. Mye av arbeidet har vært å finne og vurdere allerede utviklede tiltak fra andre instanser.

– For å lykkes med kampanjeplanen må vi engasjere den enkelte arbeidstaker. Tiltakene må ikke bli et pliktlop, men noe vi tar oss tid til fordi vi anerkjenner at det er til det beste for oss selv og de rundt oss. Alle har en hektisk hverdag, så tid er en «joker» arbeidsgruppa har diskutert mye.

– En av målsettingene er at vi skal akseptere at mangfold i kompetanse, alder, grad osv. er noe som gjør oss bedre. Innad i gruppa har spesielt aldersperspektivet påvirket hva den enkelte har vektlagt som vesentlig å fokusere på og hva som er hensiktsmessige tiltak. Dette er viktig at distriktene reflekterer over og velger tiltak som treffer bredt.

Kort om arbeidsgruppe **STYRKESTRUKTUR**

Leder av gruppa:
major Rolf Anders Langva Moe,
G1/personalsjef i Bergenhus heimevernsdistrikt 09

– Min arbeidsgruppe startet med å diskutere om vi har et problem eller ikke? Det er undersøkelser fra førstegangstjenesten som viser at det finnes utfordringer, og så vet vi at disse soldatene innrulleres i Heimevernet kort tid etter førstegangstjenesten igjen. Samtidig er Heimevernet en annen organisasjon enn bataljoner, fly og fartøy i forsvarsgrenene, og en HV-soldat er ikke lenger 19 år. Vi kom raskt frem til at Heimevernet har behov for en egen undersøkelse.

– Vi har diskutert hvordan vi skal nå ut til 207 områder og 40 000 soldater og kommet frem til at vi vil bruke de arenaene som er en del av Heimevernet i dag med tanke på tiltak. Kursene på Heimevernets våpenskole og i distriktene skal gi befal og offiserer de verktøyene som trengs for å jobbe med miljøet i eget lag, tropp og område. Vi skal sette arbeid med trivsel og miljø på dagsorden under forberedelser til årlig trening. Under nytilføringsøvelser skal det diskuteres hvilke holdninger vi ønsker å ha i Heimevernet.

– Det viktigste fremover er at det blir tatt tak i de situasjonene som absolutt ikke er greie. Mobbing og trakassering hører ingen plass hjemme i Heimevernet. Alle som tjenestegjør i Heimevernet skal oppleve det som et trygt og inkluderende sted å være. Arbeidsmiljø er ikke andre sitt ansvar, men det er vårt felles ansvar. Det er menneskene som er Heimevernet og deg inkludert. Opplever du at det ikke er et godt miljø der du er, må du være med og ta tak i det.

VIRTUELL LEDERUTVIKLING

Et nytt lederutviklingsprogram for Heimevernet skal gi områdesjefen faglig påfyll. For å forebygge mobbing og seksuell trakassering ble det for første gang tatt i bruk VR-briller.

TEKST OG FOTO: Stein Cato Nybakken

Etter foredraget fikk områdesjefene «oppleve» en case gjennom VR-briller.

I slutten av august gjennomførte 16 områdesjefer og 16 mentorer sin første lederutviklingssamling på Gardermoen. Tema den første helgen var «verdibasert ledelse» med hovedvekt på forebygging av mobbing og seksuell trakassering.

– Vi innser at vi har vært for dårlige til å gi områdesjefene våre videreutvikling innenfor lederskap. Det er hovedhensikten med disse samlingene, sier Torbjørn Kristensen ved Heimevernets våpenskole (HVVS).

UTVIKLING SOM LEDER

I samarbeid med Forsvarets høgskole har HVVS jobbet frem et lederutviklingsprogram hvor områdesjefene får hver sin mentor fra de andre forsvarsgrenene. Tre helgesamlinger over en 10- månedersperiode med individuell veiledning innimellom skal sette områdesjefene bedre i stand til å lede soldatene på bakken og å representere Forsvaret i det lokale beredskapsarbeidet.

– Mentorene er ledere i Forsvaret og de beste vi har på sitt felt, men mange av dem kjenner ikke Heimevernet, så kunnskap om HV er én av de tingene vi vil tilføre dem i denne prosessen. Mange av våre områdesjefer er ledere i det sivile med høy utdanning. Dette blir nok en vekker for begge parter, mener Kristensen.

MOST

På samlingen møttes mentor og områdesjef (adept) for første gang. Allerede fra start ble det satt av god tid til en prat og bli kjent med hverandre.

– Vi må sikre oss at kommunikasjonen mellom mentor og adept blir god og at områdesjefen settes i stand til å motta mentorering. Husk at områdesjefene er tusenkunstnere som ikke ser utfordringer, men bare muligheter. Forventningene til dette programmet er høyt, sier Kristensen.

Etter varslings sakene i Forsvaret det siste året har forsvarssjefen satt verdier og forebygging av mobbing og seksuell trakassering (MOST) høyt på dagsorden. Områdesjefene i Heimevernet blir viktige i dette arbeidet. Ingrid Nordbach ved HVVS har vært med å utvikle lederutviklingsprogrammet og har selv en svært sterk historie å fortelle fra sin barndom og tid i Forsvaret. I sin militære karriere ble hun utsatt for overgrep og voldtekt. Det skulle ta flere år før hun fortalte om det, og i sju år var hun sivil. Da forsvarssjefen ba om at det skulle varsles, fulgte hun oppfordringen og ikke lenge etter startet hun i Forsvaret igjen nettopp for å jobbe med forebygging av MOST. Etter foredraget fikk områdesjefene «oppleve» en case gjennom VR-briller. Brillene gjør at du får situasjoner og lyder veldig tett på.

– Hvis min historie og opplevelse i VR kan treffe følelsen i områdesjefen, vil

Ingrid Nordbach ved Heimevernets våpenskole har vært med å utvikle lederutviklingsprogrammet.

dette spre seg nedover til troppssjef, lagfører og soldater. Forhåpentlig skaper det en dypere forståelse for hva slike hendelser kan gjøre med deg. De må både kunne identifisere og håndtere slike situasjoner, sier Nordbach.

HØYE FORVENTNINGER

Magnus Johnsrud Kaardahl er områdesjef i Oslofjord stabsområde og én av deltakerne i programmet. Han sier dette er nyttig læring for han som leder soldatene på bakken.

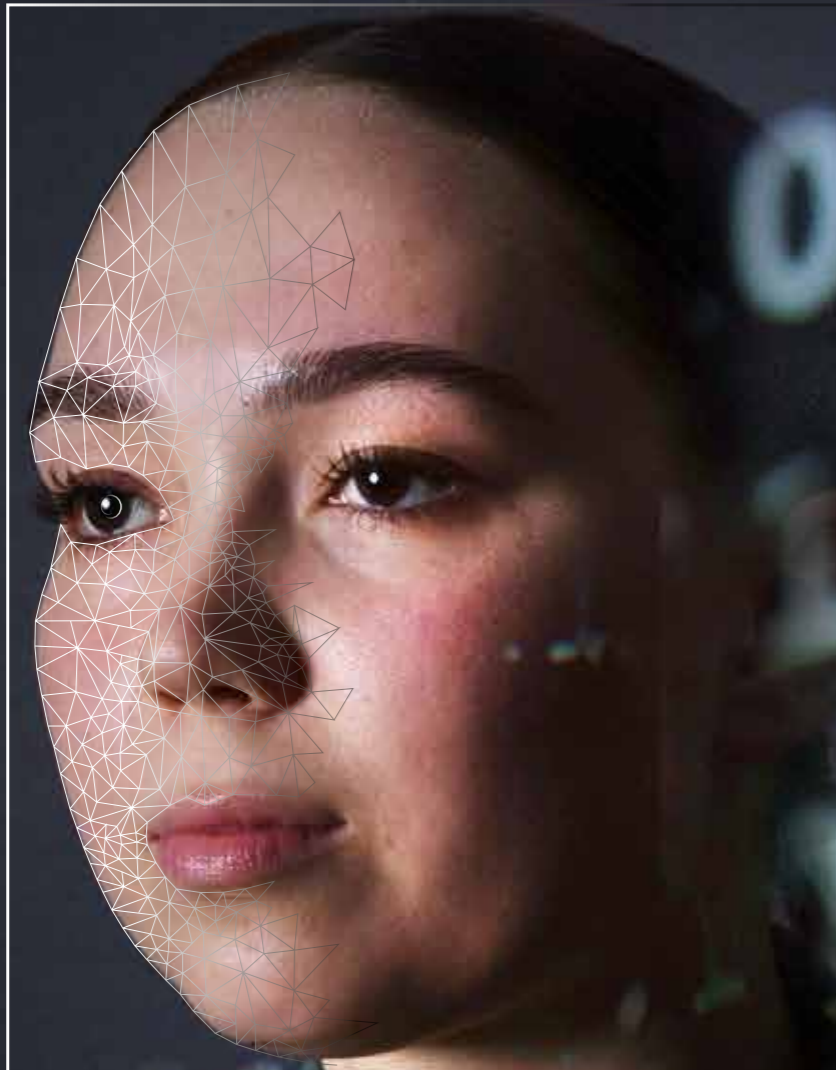
– Vi er jo de som er nærmest soldatene når de er inne. Da må vi kunne forebygge MOST og evne å håndtere ting som oppstår, sier han.

For øvrig mener han HVs fokus på lederutvikling er kjærkommet.

– Områdesjefene har jo «rundet» kursstigen. Dette er så langt vi kommer, men det jeg har savnet på de områdesjefskursene vi har er lederskapsdimensjonen. Vi lærer planlegging av øvelser og plan- og beslutningsprosess, men det er lite refleksjon rundt ledelse. Derfor er dette programmet noe jeg virkelig har gledet meg til, sier han.

Magnus Johnsrud Kaardahl, områdesjef i Oslofjord stabsområde.

UKLAR VIRKELIGHET

I 2022 betaler vi regninger, kommuniserer og leser nyheter på nett. Vi har nesten alltid en mobil eller et nettbrett tilgjengelig og de fleste av oss bruker mer tid med skjermen enn vi liker å innrømme. Det gjør oss sårbare på en ny måte, spesielt når hensikten er å påvirke oss. Tema for dette Heimevernsbladet er sammensatte trusler med hovedvekt på det som skjer i cyberspace.

- VI VAR NAIVE I STARTEN

Redaktør i faktisk.no Kristoffer Egeberg ble overrasket over hvor godt fotfeste spredning av desinformasjon og falske nyheter hadde fått i Norge da de lanserte nettstedet for fem år siden.

TEKST: Stein Cato Nybakken GRAFISK: Helene Sofie Thorkildsen

Nei, Russland angriper ikke amerikanske laboratorier i Ukraina. Nei, vindturbiner produserer ikke strøm bare 4 av 12 måneder i året. Nei, MDG vil ikke forby vedfyring. Nei, det har ikke dødd flere av korona-vaksinen enn av covid-19. Nei, Vinmonopolet skal ikke selge Smirnoff-Is.

En rask scroll på faktasjekksidene til nettstedet faktisk.no kan gjøre noen og enhver av oss forlegne. Sjansen for at du kjenner igjen saker fra nyhetsbildet er relativt stor. Saker du godtok som sanne, men som ikke stemmer eller i beste fall er unøyaktige. Noen saker er uskyldige nok og grenser mot rampestrekker, mens andre er forsøk på bevisst villedning av befolkningen.

2016-2017 ble en begivenhetsrik periode på mange måter.

Etter en oppsiktsvekkende valgkamp ble Donald Trump innsatt som ny president i USA, britene bestemte seg for å forlate EU og Språkrådet valgte «falske nyheter» til årets ord. I mars 2017 kunne vi lese at «VG, Dagbladet og NRK går sammen for å ta knekken på falske nyheter». TV 2 ble også med, og Faktisk.no ble lansert 5. juli – akkurat i tide til stortingsvalget.

SANT OG USANT

At fire konkurrerende mediehus i Norge inngikk et slikt samarbeid, ble sett på som både historisk og unikt for fem år siden. Siden den gang har også Polaris Media og Amedia blitt med på eiersiden med lokalaviser over hele landet. Hundre – om ikke tusenvis av små og store saker, artikler og påstander er blitt faktasjekket siden den gang. Noen har vist seg å være sanne, andre det reneste sludder. Imidlertid er oppdraget det samme

nå som da. Faktisk.no skal motvirke bevisst eller ubevisst feilinformasjon, faktasjekke sannhetsgehalten i det offentlige ordskiftet og avdekke falske nyheter. I planleggingen og oppstarten for fem år siden trodde redaktør Kristoffer Egeberg at desinformasjon og falske nyheter var noe andre land slet med. Det ble en vekker.

– Vi var nok litt naive i starten. Falske nyheter, løgnfabrikker og desinformasjon var noe vi forbandt med andre land. Det vi fant ut var at dette for lengst hadde slått rot og spredt om seg i Norge, sier han.

SVINDEL OG PROPAGANDA

Egeberg og hans kolleger oppdaget etter hvert at det var regelrette løgnfabrikker også her hjemme. I 2018 avdekket de et nettverk av slike «fabrikker» i Norge. Flere nettsteder som hadde tilforlidelige navn som dagmagasinet.com, aftenstidende.com og norsknaturinformatikk.com regelrett spydde ut oppsiktsvekkende artikler som la seg til i nyhetsstrømmen.

– Det disse sidene gjorde var å spre falske nyheter på sosiale medier som ble en del av nyhetsbildet. Det var gjerne i betente og kontroversielle debatter som innvandring og klima der temperaturen allerede var høy. Det var falske saker som spilte

på følelser og bidro til enormt engasjement og spredning. Motivet her var altså penger. Jo flere klikk, dess mer penger, sier Egeberg.

Egeberg sier det er tre områder som peker seg ut i Norge der de ser at folk blir lurt. Det første er som nevnt løgnfabrikkene der motivet er å få deg til å klikke slik at avsenderen tjener penger.

Den andre kategorien som lurer mange nordmenn er ren svindel, sier han.

– Dette er noe vi utsettes for hver eneste dag.

Et godt eksempel på det er alle som nå prøver å selge deg bitcoin. De fleste har vel sett annonser der kjendiser står frem og forteller at de har tjent millioner på handel med bitcoin og de nå er klare for å «dele hemmeligheten» med deg. Det er urovekkende mange som blir lokket inn i dette og svindles for hundretusenvis av kroner, sier Egeberg. En kjent fremgangsmåte er at det lages falske nettsider som minner om nettsidene til de største mediene her i landet.

Artiklene inneholder gjerne en kjendis som forteller om hvor mye penger hun eller han har tjent på dette. Ettersom dette ser ut som en troverdig avisartikkel, klikker du deg inn og blir lurt.

– Effekten og ringvirkning av slik svindel går også utover at de tømmer bankkontoen. Pengene er borte, og banken kan

ikke gjøre noe med det. Du har selv godkjent å gi penger. Du mister tilliten til banksystemet. Politiet henlegger saken fordi pengene er ute av landet for lengst. Du mister tilliten til politiet. Du ringer og kjefter på Aftenposten, fordi det var tross alt de som skrev dette. Du mister tilliten til mediene. Så effekten av en slik svindel er enorm, sier han.

SPRER SEG RASKT

Den tredje kategorien er desinformasjon på nettet som er ment for å påvirke folks vilje og oppfatning av virkeligheten. Egeberg sier det finnes flere norske nettsider som deler saker fra blant annet Russland. Saker som er åpenbart propaganda og uriktige.

– Vi har hatt en sak som skapte en del debatt. Det var nettstedet steigan.no som er en stor spredder av russisk propaganda. Det er det også enkeltgrupper og store aktører som er. Vi ser en økt spredning av konspirasjonsteorier om for eksempel Koronasykdom, vaksiner og 5G-teknologi. De er ikke mange, men de er ekstremt energiske og slik får de spredning og klikk, sier Egeberg.

En studie fra 2018 utført av Massachusetts Institute of Technology (MIT) i USA viser at falske nyheter sprer seg seks ganger så fort som en sak som er sann og at det er 70 prosent større sjans for en falsk nyhet å bli re-tweetet enn en sann sak. Sosiale medier bruker algoritmer som er engasjementsdrevet. Algoritmen greier derimot ikke å skille mellom godt eller dårlig innhold, men bare hva som skaper engasjement og ikke. Problemet oppstår

når algoritmen promoterer innhold som er falskt.

IKKE IMMUNE

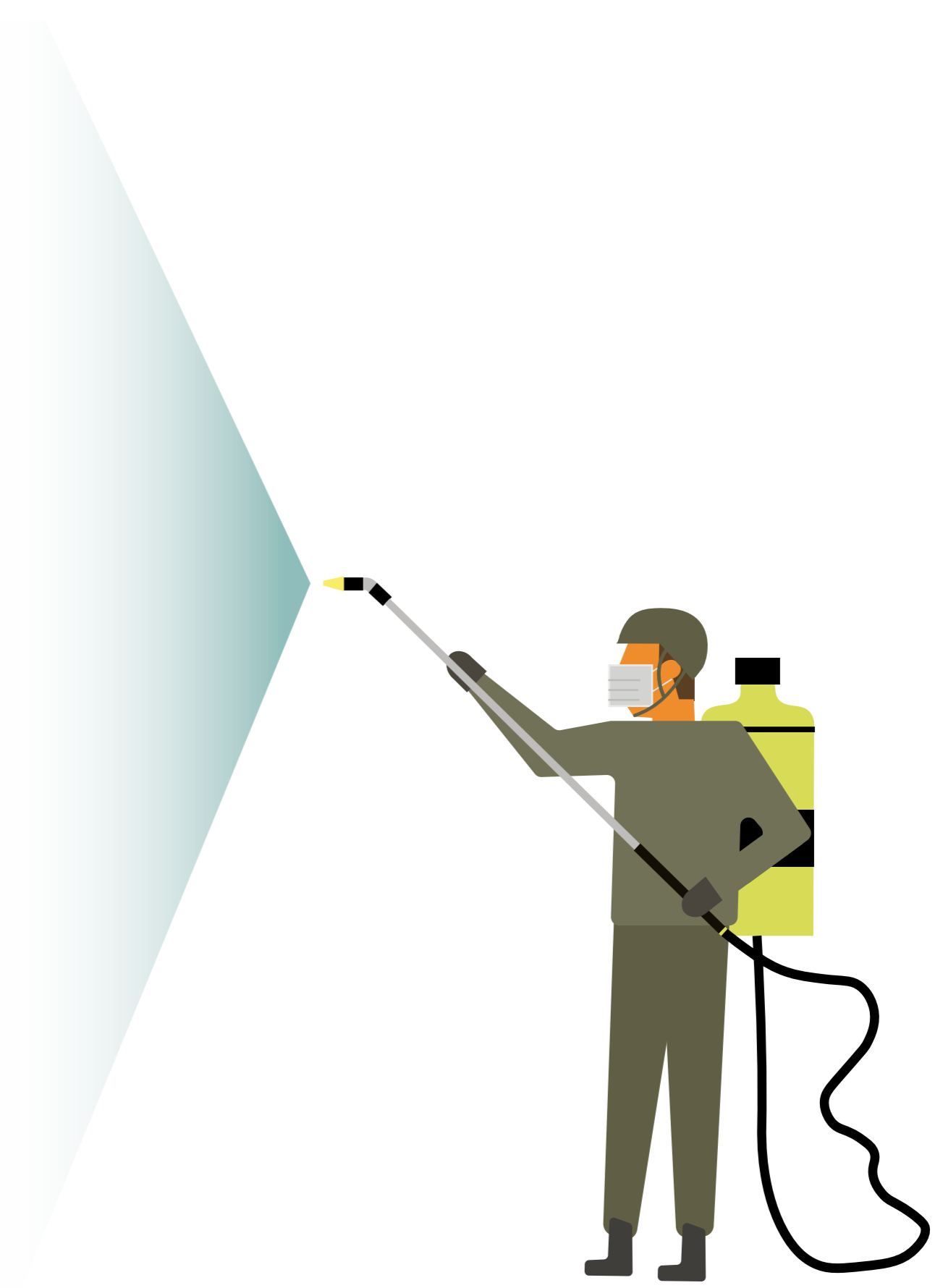
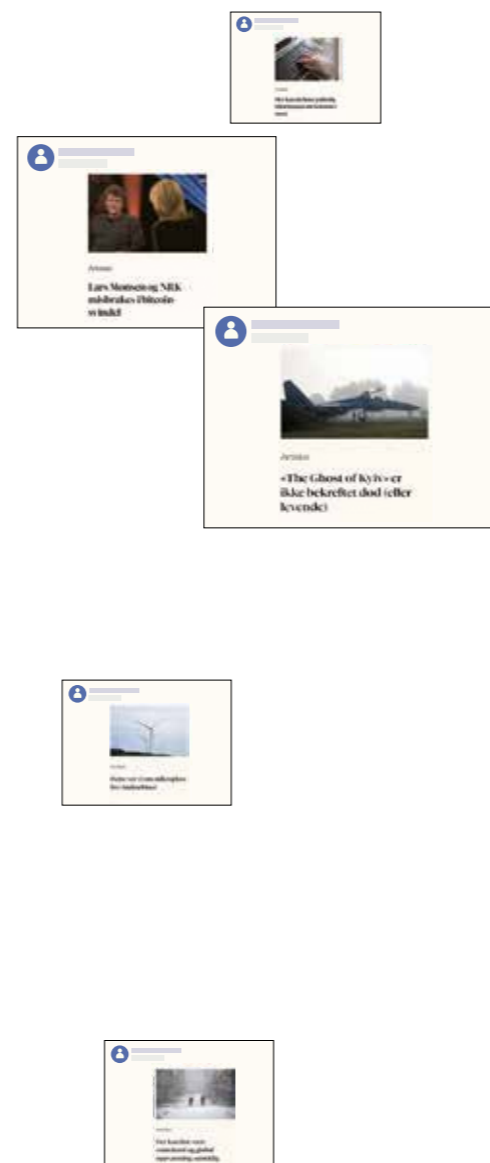
Egeberg sier norske medier ikke er immune mot de kreftene som er i sving for å påvirke nordmenn. Om det dreier seg om løgnfabrikker, svindelforsøk eller propaganda sier han de fleste mediene i Norge på ett eller annet tidspunkt har sitert og viderefremmet saker som har vist seg å være høyst tvilsomme.

– Men vegen inn til en del alternative medier der filteret er litt dårligere er jo kortere. Og det finnes jo miljøer i Norge som er mer mottakelig for propaganda og konspirasjonsteorier.

– Hvilke kriterier avgjør om dere starter en faktasjekk?

– Det er flere ting, men vi ser først på viralitet. Altså hvor mye sprer denne saken seg og hvor stor denne saken mulig kan bli. Vi ønsker jo å ta det så tidlig som mulig om det skulle vise seg å ikke stemme. I tillegg ser vi på viktighet og aktualitet. Her er ikke antall likes så interessant, men antall sannafer kan være det. Det betyr at her er det en konflikt som vekker følelser i folk. Så ser vi selvfølgelig på de store sakene i de største mediene. For oss handler det like mye om å publisere ting som viser seg å være sanne.

Dreper vindmøller ørn? Ja, de gjør det. Er Tesla mer skadelig for miljøet enn en diesebil? Nei, det er den ikke. Slike saker setter jo fyr på sosiale medier og er interessante for oss å finne ut av, sier Egeberg.

AVSLØR FALSKE NYHETER

Falske nyheter eller «Fake news» har blitt et kjent begrep, men hva er det egentlig og hvordan kan du avsløre det?

TEKST: Kristian Kapelrud FOTO: Helene Sofie Thorkildsen

Falske nyheter ligner gjerne på ekte nyheter, men de inneholder lite eller ingen fakta, og det kan være vanskelig å skille de fra hverandre. Sjansen for at du har kommet over falske nyheter på nett eller sosiale medier er stor. Det gjøres bevisst for at du som leser skal sitte igjen med en bestemt følelse eller inntrykk som forfatteren ønsker å spre. Det kan være for å påvirke deg og meningene dine, skape usikkerhet og uro i samfunnet eller tjene penger.

Fenomenet falske nyheter har eksistert lenge. Moderne tidsbruk av sosiale medier gjør spredningen enklere og det potensielle omfanget større. I tillegg blandes det med troverdige nyheter fra seriøse avsendere som også bruker sosiale medier, noe som kan gjøre det vanskelig å skille de ekte og falske nyhetene fra hverandre.

Falske nyheter som er basert på ren løgn er mye enklere å avsløre enn de som

inneholder et snev av sannhet. Er det ren løgn, kan det enkelt faktasjekkes og avsløres. Hvis nyheten tar utgangspunkt i noe som er sant, men tilpasser hvilke fakta som presenteres blir det vanskeligere.

Falske nyheter kan lages om hva som helst, men hensikten er ofte å påvirke leseren. Spesielt når store ting skjer, slik som presidentvalget i USA, Covid-19 og krigen i Ukraina. Da er det viktig å være observant på at man kan bli utsatt for falske nyheter for å påvirkes.

Konsekvensene av falske nyheter kan bli store. Tilliten til seriøse medier svekkes, og folk kan påvirkes til å begå alvorlig kriminalitet og sivil ulydighet i store grupper som igjen kan utgjøre en fare for demokratiet.

Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap har utarbeidet en huskeregel for enklere å kunne avsløre falske nyheter: stopp, tenk, sjekk.

STOPP TENK SJEKK

VEKKER SAKEN STERKE FØLELSER?

Saker som vekker sterke følelser, deles ofte av mange. En del nettsider publiserer derfor slike saker for å få mange klikk. Du bør være ekstra forsiktig med å dele saker som vekker sterke følelser.

VIRKER SAKEN FOR UTROLIG?

Falske saker har ofte fengende overskrifter, STORE BOKSTAVER og utropstegn! Vær bevisst på at en overskrift og et bilde ikke gir deg hele historien. Sjokkerende overskrifter som virker for utrolige til å være sanne, er ofte det.

TROR DU PÅ BILDE?

Et bilde kan også lyve. Falske, nyhetslignende saker bruker ofte bilder som er tatt ut av sin sammenheng. Moderne teknologi gjør det også enkelt å produsere falske video- og lydopptak, såkalte deep fakes.

PRØVER SAKEN Å PÅVIRKE DEG?

En sak har som regel flere sider. Du bør derfor være kritisk hvis bare én part slipper til. Sterke politiske budskap eller ekstreme påstander som spres, bør du undersøke nærmere.

FINNER DU SAKEN ANDRE STEDER?

Oppsiktsvekkende nyheter sprer seg raskt. Hvis ingen andre medier rapporterer om det samme, kan det bety at saken er falsk.

HVEM STÅR BAK SAKEN?

Sjekk adresselinjen til nettstedet. Falske nyheter har ofte en nettadresse eller et utseende som ligner på en kjent nyhetskilde. Sjekk avsender og hva andre sier om kilden.

KILDE: DSB, faktisk.no og nettvett.no

HVEM SPRER RYKTET?

Falske nyheter kan produseres av hvem som helst, men mye av det som spres i Norge har opphav i Russland.

TEKST: Kristian Kapelrud GRAFISK: Adobe Stock

Falske nyheter brukes ofte for å skape polariseringer i samfunnet slik at tilliten blant befolkningen svekkes. Selv om falske nyheter spres i Norge er det ikke et tegn på at det føres hybrid krig mot Norge av andre nasjoner.

Den eksakte hensikten med falske nyheter er vanskelig å fastslå, men det kan for eksempel være å spre desinformasjon for å påvirke nordmenns meninger, valg og holdninger. I september 2020 ble det spredt et rykte om at regjeringen etter et høringsfor-slag ville ha

og beklaget da det ikke fantes dekning for påstanden. Dessverre var skaden allerede skjedd, og «nyheten» ble ukritisk delt hundrevis av ganger på Facebook. Høringsforslaget dreide seg egentlig om å forlenge Forsvarets midlertidige mulighet til å innføre restriksjoner mot egne ansatte for å begrense smittespredning og opprettholde stridsevne.

Etterretningstjenesten skriver i sin ugraderte FOKUS-rapport for 2022 at fremmede stater gjennomfører påvirknings-

siske myndigheter har i lang tid bygd opp retoriske resonnement knyttet til både Ukraina, Vesten og NATO. Dette kommer til uttrykk i russiske medier, i offisielle uttalelser og i kanaler styrt av russiske myndigheter hver eneste dag. Mye er rettet mot et innenrikspublikum, men det legges også betydelig innsats i å nå publikum utenfor Russland. Informasjonsvas-king, stedfortreder-medier og utnyttelse av den naturlige dynamikken i og mellom medielandskap er blant metodene som benyttes i forsøket på å prege debatten utenfor Russland, forklarer Etterret-ningstjenesten.

Det ble ikke avdekket forsøk på påvirk-ning mot stortings- og sametingsvalget i 2021. Det er likevel en del av normal-bildet at aktører med tilknytning til Russland sprer desinformasjon og et selektivt nyhetsbilde om Norge på sosia-le medier og nettsider.

– Påvirkningsaktiviteten er liten i om-fang og først og fremst rettet mot norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk, med mål om å svekke oppslutningen om Norges NATO-medlemskap og det militære sam-arbeidet med USA, beskriver Etterret-ningstjenesten.

KILDE: Etterretningstjenesten, faktisk.no og «Folk og forsvar»

muligheten til å sette Hæren inn mot Norges befolkning for å håndtere koronasituasjonen. Denne saken hadde norsk opphav.

Artikkelen var opprinnelig publisert på Steigan.no, men ble senere redigert

aktivitet for å endre det offentlige ordskiftet, holdninger og beslutninger.

Russland og Kina har over tid vist vilje og evne til innblanding i politiske prosesser i vestlige land. Russiske medier har forsterket eksisterende konspira-sjonsteorier om biologisk krigføring og covid-vaksiner.

– De siste månedene har Russland forsøkt å påvirke meningsdannelsen i Vesten ved å framstille NATO og Ukraina som aggressorer i Ukraina-situasjonen. Rus-

FALLGRUVER I SOSIALE MEDIER

Vi har all informasjon i verden tilgjengelig i lomma til enhver tid og er kun et tastetrykk unna å dele hva vi vil med omverden. Hva om vi deler for mye?

TEKST OG GRAFISK: Line Amilie Dyrø Waag

De fleste benytter seg av sosiale medier. Vi ser, leser, liker og deler; gjerne flere ganger om dagen. I hverdagen tenker du kanskje ikke over hvordan sosiale medier kan brukes til å påvirke deg både i det daglige, men også i en krise eller krig. Hvordan kan du som soldat beskytte deg mot fallgruvene i sosiale medier?

Når man setter punktene under sammen, vil motparten kunne få et godt og detaljert bilde over hvem du er, hva du gjør og hvor du befinner deg. I krise og krig vil dette i ytterste konsekvens kunne spolere oppdragsløsningen eller tryggheten din og til de rundt deg.

HVEM ER DU VENN MED?

Hvem snakker du med og hvem deler du informasjon med på sosiale medier? Du har store mengder informasjon på profilene dine, og mye av det ser du kanskje på som ubetydelig, men for de som leter etter informasjon kan det likevel bli sett på som relevant.

TIPS

- Ikke legg til personer du ikke kjenner.
- Lite eller ingen informasjon tilknyttet en profil eller nyopprettet profil med få venner er kjennetegn på falske profiler.

HVEM DELER DU MED?

Visste du at når du legger ut et bilde, film eller tekst på sosiale medier er det ikke du som eier informasjonen. Når du deler noe, eier selskapet som leverer applikasjonen du har benyttet deg av den informasjonen du har delt. Så selv om du kanskje kun har noen få venner som ser det, er det ikke bare de som har tilgang til det.

TIPS

- Tenk over hva du legger ut, hadde du vært komfortabel med å vise det samme på tv, eller på en storskjerm midt i byen?
- Vær forsiktig med å legge ut informasjon som kan misbrukes av andre mot deg eller dine pårørende.
- Ikke legg ut informasjon om andre uten tillatelse.

HVEM DELER DU POSISJONEN DIN MED?

Med mindre du er veldig bevisst og allerede har skrudd av alle muligheter for at telefonen kan spore deg, så har du nok en eller annen app som til enhver tid har kontroll på hvor du er. Du deler posisjonen din med bekjente, venner og kanskje mennesker du egentlig ikke kjenner. Vet du egentlig hvem som ser posisjonen din? Hvis motparten ønsker er det lett å finne posisjonen din gjennom sosiale medier.

TIPS

- Gå inn i innstillinger og se hvem som kan se lokasjonen din.

HVORDAN AVSLØRE DEEP FAKES?

Utviklingen av kunstig intelligens (AI) har fått fart på produksjonen av falske bilder og videoer. Ved å benytte seg av en form for AI som heter deep learning, kan det lages bilder av personer som

ikke finnes, men som ser så ekte ut at det er lett å la seg lure. Bilde under er av en «person» som ikke finnes. Så hvordan ser man forskjell, hvis man i det hele tatt kan se forskjell?

HÅR

Faller håret naturlig? Har det små hårstrå som stikker ut her og der, eller er kanten på håret litt for skarp?

DETALJER

Se etter feil rundt innfatningen på brillene. Er det noe rart med høyre øredobb?

BAKGRUNN

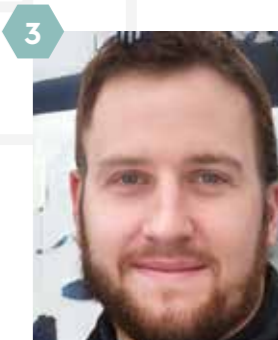
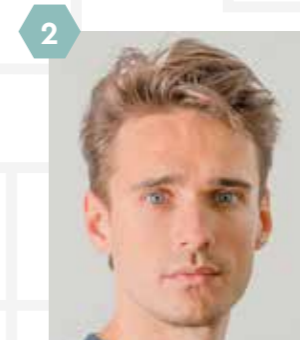
Gir bakgrunnen mening?

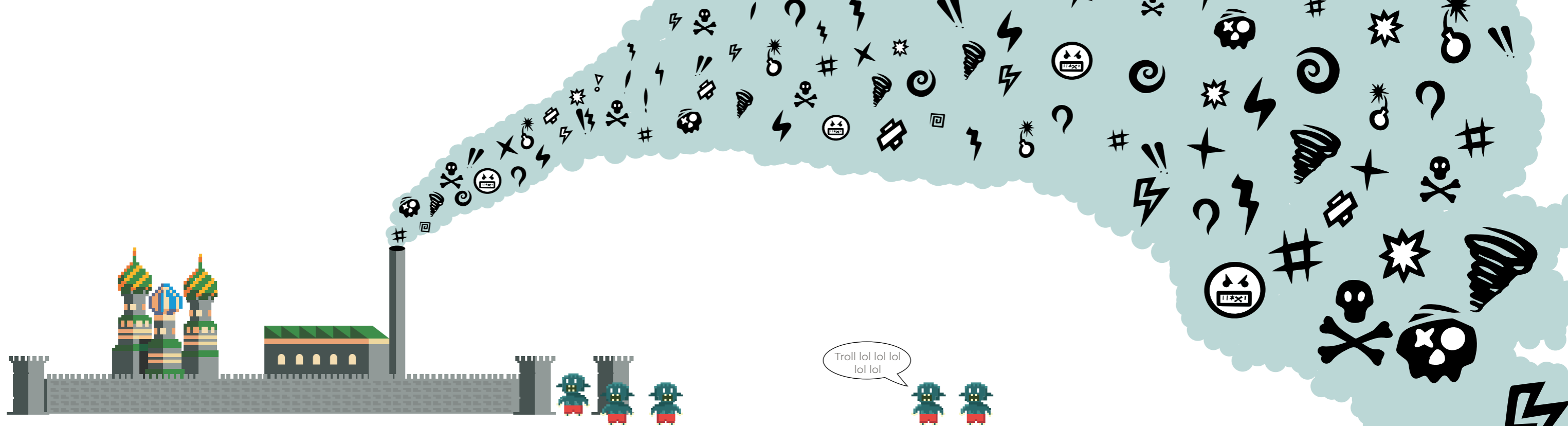
OVERGANGER

Overganger mellom det som er i fokus og bakgrunnen kan avsløre at bildet er en deep fake.

TEST DEG SELV

Er noen av bildene under en deep fake?

SLIK BLIR DU PÅVIRKET

Noen ganger skjønner du det, men som regel merker du det ikke. Hver eneste dag blir du påvirket.

TEKST: Jonny Karlsen GRAFISK: Tore Ellingsen

Vi påvirkes hver dag gjennom reklame, venner, i lunsjpausen på jobb, via algoritmer på sosiale medier og surfehistorikk med mer. Det som er ønsket påvirket er folks holdninger, preferanser og motivasjon til noe, samt handlinger og atferd. Sosiale medier blir ofte brukt mye til dette, for eksempel med bruk av falske nyheter (se side 22).

Vi skiller ofte mellom normal påvirkning, som er legitimt og vanlig i et demokrati, og innblanding hvor det brukes illegitime virkemidler. Problemet er når aktører opptre skjult og bruker skjulte metoder og manipulasjonsteknikker. Dette kan være andre stater, men det er vel så ofte kommersielle aktører som driver med dette fordi det er mye penger å tjene gjennom stor datatrafikk.

SPILLER PÅ FØLELSER

– Det spilles ofte på det emosjonelle og treffer dermed folk mer i hjertet enn i hodet. Vi mennesker er ofte mindre rasjonelle enn det vi velger å tro. Når vi for

eksempel kjøper oss ny bil, liker vi å tro at det var den fornuftige bilen for oss. Men vi velger først bilen med hjertet, og så finner vi argumenter etterpå på hvorfor det var et riktig valg, forklarer Eskil Sivertsen, som er spesialrådgiver ved Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).

Han jobber spesielt med temaet påvirkning og påvirkningsoperasjoner. Han forteller at desinformasjon veldig ofte er knyttet rundt følelser slik at det skaper en eller annen sterk reaksjon som for eksempel sinne, og da har man lavere terskel for å dele mer ukritisk.

– I tillegg er algoritmer på sosiale medier laget for å prioritere innhold som skaper mye reaksjoner. I sum betyr det at desinformasjon spres raskt på sosiale medier, forteller Sivertsen.

LØGN OG HALVSANNHETER

– Hvordan jobber enkelte systematisk for å påvirke oss? Påvirkningsoperasjoner utgjør en bety-

delig del av det som kalles sammensatte trusler, som HV-bladet skrev om i forrige utgave. Sivertsen sier at i Norge er befolkningen såpass godt utdannet og informert at påvirkning og desinformasjon ofte gjennomskues, men:

– Dette handler ikke nødvendigvis om at man skal få noen til å tro på en løgn eller en halvsannhet, men å skape forvirring rundt hva som er sant. Om man oversvømmer informasjonsmiljøet, kanskje over tid, med dårlig og forfalsket informasjon, kan det få folk til enten å bli forvirret, gi opp eller bli i tvil, sier Sivertsen.

Treffer slik informasjon deg fra veldig mange plasser og ulike kanaler skal man ikke undervurdere den effekten som skjer ubevisst og uten at du er klar over det.

– Vi tror gjerne ikke at det som påstås er sant, men over tid og gjennom massiv spredning i flere kanaler, blir det ofte plantet en liten usikkerhet hos oss om at det kanskje likevel er noe i det som påstås.

DEMOKRATISK PROBLEM

– Kan dette sammenlignes med virkemidlene man bruker i reklame?

– Det er akkurat de samme teknikkene som brukes i påvirkning som du finner i kommunikasjonsfagene, reklame, PR, markedsføring og blant politikerne. Det handler om å forstå en målgruppe, klare å endre holdningene og bruke forskjellige virkemidler for å få dette til, forklarer Sivertsen.

– Men i desinformasjon ser man bort fra en del etiske og juridiske sperringer som et reklamebyrå vil ha. I Norge har man et lovverk for slikt og man kan bli dømt for falsk markedsføring.

Dessuten lyver man ikke, selv om sannheten ofte kan strekkes og ting utelates, sier Sivertsen.

Han forteller at når det kommer til påvirkning og desinformasjon, er det viktig å være klar over at det er vanskelig å skille mellom hva som er legitimt og ikke legitimt.

– Det kan i tillegg i mange tilfeller være krevende å finne ut hvem som står bak og at det handler vel så mye om å skape forvirring, tvil og likegyldighet. Om folk får den holdningen om at «alle» lyver, gir man ofte opp og melder seg ut av den demokratiske debatten. Og det er en effekt som man bevisst forsøker å skape som vil være skadelig for et hvert demokrati, advarer Sivertsen.

HVA ER PÅVIRKNING?

Påvirkning betyr å øve innflytelse på noe eller noen. Ifølge Store norske leksikon er innflytelse en aktørs evne til å få en annen, eller flere andre aktører, til å tenke eller handle på en annen måte enn vedkommende ellers ville ha gjort. Det er slik sett en form for maktutøvelse. Aktøren kan være en person, organisasjon eller stat.

En påvirkningsoperasjon kan defineres

som en aktør eller stats koordinerte forsøk på å endre meninger og virkelighetsoppfatninger hos mennesker og grupper utenfor deres juridiske kontroll. Målet er at de som utsettes for påvirkning utfører handlinger som ellers ikke ville blitt utført.

En påvirkningsoperasjon i cyberdomenet blir gjerne gjennomført slik at mottageren ikke skal vite hvem som

står bak. Slike operasjoner forsøker ofte å forsterke allerede eksisterende motsetninger og konflikter i samfunnet eller de sprer feilinformasjon. Feilinformasjon kan føre til at større eller mindre grupper foretar valg de ikke er tjent med: for eksempel ignorerer myndighetenes råd om smittevern i forbindelse med Covid-19 pandemien.

Kilde: Forsvarets forskningsinstitutt.

ALDRI ALENE PÅ POST

På vaktpost er det lett å tenke at du vil se fienden fysisk, men hva om han kommer snikende digitalt for å sette deg ut av spill?

TEKST: Helene Sofie Thorkildsen FOTO: Helene Sofie Thorkildsen og Line Amilie Dyrø Waag

I forrige utgave av Heimevernsbladet skrev vi artikkelen «Lurt vekk fra post». Den handlet om hvordan sammensatte trusler eller virkemidler omfatter et bredt sett av muligheter en fiende kan ta i bruk for å sette motstanderen ut av spill, og hvordan det også kan treffe deg som HV-soldat. Da kan det være greit å kjenne til hva dette egentlig er.

VIKTIG Å BEVISSTGJØRE

To heimevernssoldater og områdesjef i Eidsvoll og Hurdal heimevernsområde i Oslo og Akershus heimevernsdistrikt 02 leste artikkelen og reflekterte over hva dette betyr for dem.

Det finnes ikke en klar og omforent definisjon på hva sammensatte virkemidler og trusler egentlig er, men det blir problematisert stadig vekk i forsvarsdebatten. Spesialrådgiver ved Forsvarets forskningsinstitutt, Eskil Grendahl Sivertsen, fortalte i det forrige HV-bladet at det handler om bruk av mange ulike ikke-mi-

litære virkemidler for å oppnå strategiske mål.

– Ved å bruke sammensatte virkemidler, kan man blant annet stoppe forsyningskjeder, skru av strømmettet og stoppe betalingstjenester så folk ikke får bruke kortene sine, fortalte Sivertsen i det forrige Heimevernsbladet.

SERSJANT KJELL ARNE SKOGBY

Kjell Arne Skogby er lagfører i Eidsvoll og Hurdal heimevernsområde og har selv reflektert over hvordan vi kan bli lurt gjennom noe så enkelt som SMS på mobiltelefonen.

– Ikke bare i Forsvaret, men i hverdagen generelt er det så mye som påvirker oss. Jeg syntes det var en oppvekker å lese artikkelen «Lurt vekk fra post».

Jeg får mye mer forståelse for hvor mye informasjon som kan hentes inn, sier Skogby.

Eivind Simensen er heimevernssoldat i samme HV-område, og han legger til at det

hadde vært spennende å ha mer kompetanse og forståelse om dette temaet.

– Det er interessant at trusselbildet blir mye større ved å legge til den digitale delen i oppdragsløsningen. Men det har aldri vært en problemstilling å forholde seg til, fordi vi bruker militært samband og ikke mobiltelefon som kommunikasjonsmiddel, legger Simensen til.

– Artikkelen tar for seg en reell problemstilling, og det å bevisstgjøre soldatene på å være kritiske til hvordan kommandolinjene foregår og hvilke systemer vi bruker i oppdragsløsning er utrolig viktig,

sier Ståle Sandholt som er områdesjef for Eidsvoll og Hurdal heimevernsområde.

VÆR KRITISK

Artikkelen ber også HV-soldatene om å være oppmerksom på falske nyheter, som ofte blir spredd på sosiale medier. Det kalles gjerne

å manipulere virkelighetsoppfatningen, som igjen kan påvirke oppdragsløsningen.

Påvirkning kan skje både indirekte, som ved spredning av falske nyheter, og direkte rettet mot konkret personell. Alle tre vi intervjuet mener selv de er kritiske til nyheter som spres på sosiale medier.

– Det er viktig å være kritisk og bevisst på hva du som menneske utsettes for i hverdagen, spesielt av nyheter som dukker opp på sosiale medier, forteller Skogby.

– *Hvordan ville du reagert hvis du var på oppdrag og fikk beskjed om at en nær slektning var alvorlig syk?*

– Det er en fryktelig vanskelig situasjon å si noe om. Jeg tror jeg hadde holdt meg rolig og sørget for å hente inn mer informasjon om situasjonen, men i en reell setting hadde jeg nok sannsynligvis ringt de nærmeste for å vite hva som hadde skjedd, sier Skogby.

– Hvis det er nyheter jeg blir litt usikker på, prøver jeg å finne kilder man kan stole på. Det er viktig å forholde seg til informasjon og nyheter på et rasjonelt nivå, legger Simensen til.

BRUK KOMMANDOLINJEN

– *Hadde du gått fra vaktpost hvis du hadde fått beskjed om å møte i KO på SMS?*

– Jeg hadde nok blitt værende på vaktpost helt til jeg hadde blitt avløst fysisk. Det er jo slik opptreden på vaktpost skal være. Med samband tilgjengelig hadde jeg bedt om en bekreftelse hvis jeg hadde fått en melding på telefon, sier Skogby.

Områdesjefen mener selv at dette ikke er et problem i sin avdeling. På vaktpost står man ikke alene.

Som et eksempel forteller områdesjefen at hvis en av soldatene blir utsatt for en mistenkelig tekstmelding på vakt, så har man en makker å sparre med før man gjør noe drastisk som å forlate vaktposten. Man slipper å stå i situasjonen alene, for man er alltid to stykker.

– Samtidig er det viktig å bruke kommandolinjene på oppdragsløsning, slik at soldaten ikke bare forlater vaktposten sånn helt uten videre, sier områdesjef Sandholt.

– *Hvordan tror du soldatene dine hadde reagert hvis de hadde fått en slik melding?*

– Jeg tror det er forskjellig for hvordan soldatene mine hadde reagert. Vi er ikke soldater på fulltid, og derfor er det viktig å ha noen å sparre med sånn at hodet ikke koker over, fastslår områdesjefen.

HVA ER SAMMENSATTE TRUSLER?

Sammensatte trusler og virkemidler er statlige eller ikke-statlige aktørers trusler om eller bruk av en kombinasjon av ulike virkemidler for å utnytte sårbarheter, skape uro og oppnå bestemte politiske eller strategiske mål.

SIKRER DU DEG MOT DIGITALE TRUSLER?

Cyber-hygiene er like viktig som din personlige hygiene i hverdagen. Det er blant annet ikke lurt å bruke samme passord på flere brukerkontoer.

GRAFISK: Helene Sofie Thorkildsen

HOLD DEG OPPDATERT

Å være oppdatert på alle dine enheter som datamaskin, mobil og nettbrett er et forebyggende tiltak. Men hvorfor er det så viktig? Utviklere jobber kontinuerlig med å utbedre feil i operativsystemer og programmer. Det er viktig å rette på feilene slik at de ikke utnyttes av hackere.

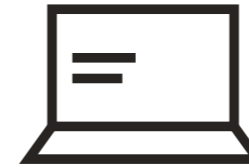

PASSORD

Er du en av dem som bruker ett passord flere steder? Det er ikke lurt. Det er lurt å bruke sterke passord, som er unik for hver enkel nettside og brukerkonto. For en enda sikrere pålogging bør du bruke totrinns verifisering, for det gjør det enda vanskeligere for hackere å logge seg inn på dine kontoer.

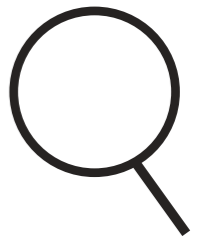
FALSKE E-POSTER

E-post kan enkelt forfalskes og det er veldig mye svindel og virus som når oss gjennom e-post. For å unngå å bli lurt, må du sørge for at du dobbeltsjekker avsenderadressen. I tillegg bør du være på vakt overfor vedlegg som kan være skadelig for datamaskinen din.

PHISHING

Ved phishingangrep kontaktes personen via e-post eller sosiale medier, hvor avsender fremstår som en reell person eller virksomhet. Du kan fort lures til å klikke inn på en falsk nettside for å logge deg inn eller oppgi sensitiv informasjon. For det er vanskelig å skille på hva som er ekte eller ikke. Du skal heller ikke klikke deg inn på linker fra e-post, sjekk heller nettsiden manuelt via nettleseren.

SI IFRA

Alle kan bli lurt. Fortell de rundt deg om svindelforsøk du har opplevd. Åpenhet sprer kunnskap og trygghet. Det er viktig å rapportere sikkerhetsbrudd, hendelser og trusler du opplever på arbeidsplassen til nærmeste leder.

PÅVIRKNINGSOPERASJONER FRA ANDRE STATER

Påvirkning er noen ganger lovlig og andre ganger ulovlig, men den er alltid uønsket.

TEKST: Jonny Karlsen GRAFISK: Helene Sofie Thorkildsen og Tore Ellingsen

– Flere av etterretningstjenestene som opererer i landet vårt, har som oppgave å påvirke politiske beslutninger. Vi tar høyde for at fremmed etterretning kan forsøke å påvirke meningsdannelse i Norge i 2022, skriver Politiets sikkerhetstjeneste (PST) i sin nasjonale trusselvurdering for 2022.

Per i dag har PST avdekket få tilfeller av koordinerte, målrettede påvirkningsoperasjoner i Norge.

KAN VÆRE LOVLIG

Martin Bernsen, seniorrådgiver i PST, sier at påvirkning ikke er noe nytt, selv om kanskje folk flest fikk opp øynene for dette etter det amerikanske valget i 2016. Da ble det hevdet at Russland drev påvirkningsoperasjoner for å sikre at Donald Trump vant valget.

– Det er ikke nødvendigvis ulovlig å drive med påvirkning. Andre lands etterretningsoffiserer oppholder seg i Norge under dekke av å være diplomater. De kan møte nordmenn for kanskje å påvirke dem og det trenger ikke å være ulovlig. Samtidig er det PST sin oppgave å påpeke om de går for langt, sier Bernsen.

Også på ulike nettsider og i sosiale medier kan det være vanskelig å bedømme om det er påvirkningsoperasjoner eller

vanlige samtaler som pågår. Ny teknologi gjør det for eksempel mulig å sende ut tusenvis av meldinger fra ulike kontoer. Slike eksempler gjør det også vanskeligere å etterforske for PST.

– Det er en del aktører som holder på med dette, og i trusselvurderingen nevner vi Kina og Russland. Det er også de to landene vi har mest fokus på, sier Bernsen.

PSTs nasjonale trusselvurdering (NTV) er en del av tjenestens åpne samfunnskommunikasjon der det redegjøres for forventet utvikling i trusselbildet.

KONSPIRASJONSTEORIER

I løpet av det siste året har aktører med tilknytning til russiske og kinesiske styresmakter spredt feilinformasjon og konspirasjonsteorier om koronapandemien. Selv om vi ikke har sett slike kampanjer særskilt rettet mot et norsk publikum, er nordmenn mest sannsynlig blitt eksponert for globale desinformasjonskampanjer i regi av russiske og kinesiske aktører.

– Påvirkningsoperasjoner kan undergrave befolkningens tillit til norske myndigheter. Hvis andre lands tjenester lykkes i å påvirke eller endre en politisk avgjørelse i Norge, svekker det

demokratiet. Slik påvirkning er noen ganger lovlig, andre ganger ulovlig, men den er alltid uønsket, heter det i rapporten fra PST.

Påvirkningsforsøk kan ta ulike former. Eksempelvis har Russland forsøkt å påvirke demokratiske prosesser i flere land. PST har på sin side ikke avdekket påvirkningsoperasjoner i regi av statlige aktører i forbindelse med fjorårets stortings- og sametingsvalg.

– Kinesisk påvirkningsaktivitet er godt dokumentert i vestlige land. PST kjenner til at aktører tilknyttet kinesisk etterretning benytter både lovlige og ulovlige metoder for å innhente informasjon i Norge. Dette er informasjon som også kan brukes i påvirkningsøyemed.

VIL ENDRE LOVEN

Akkurat nå er det ute et høringsforslag der Justis- og beredskapsdepartementet foreslår en endring i politiregisterloven

som åpner for at PST i større grad enn i dag kan nyttiggjøre seg åpent tilgjengelig informasjon. Dette vil bidra til at tjenesten sikres gode nok virkemidler til å vurdere sannsynlig fremtidig trusselutvikling og hvilken risiko slike trusler innebærer.

– Vi ønsker i større grad å kriminalisere det, slik at vi kan samle inn mer data som vi kan jobbe med, sier Bernsen.

Han sier at folk flest ikke nødvendigvis trenger å forholde seg til påvirkningsoperasjoner fra fremmede stater.

– Heldigvis er folk i Norge bra stilt til å stå imot påvirkning. Det er hovedsakelig fordi vi har et mangfold av media vi kan velge mellom, samt at vi har et høyt utdanningsnivå sammenlignet med andre land. Men vær kildekritisk når du er på nett eller leser deg opp på noe, er rådet fra Bernsen i PST.

HVA ER PST?

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) er Norges nasjonale innenlands etterretnings- og sikkerhetstjeneste underlagt Justis- og beredskapsdepartementet. PST har som oppgave å forebygge og etterforske alvorlig kriminalitet mot nasjonens sikkerhet.

Som ledd i dette skal tjenesten identifisere og vurdere trusler knyttet til etterretning, sabotasje, spredning av masseødeleggelsesvåpen, terror og ekstremisme. Vurderingene skal bidra i utformingen av politikk og støtte politiske beslutningsprosesser.

PÅVIRKNING MED BEGRENSET EFFEKT

Hovedlærer ved Forsvarets høgskole, oberstløytnant Geir Hågen Karlsen, sier det drives påvirkningsoperasjoner mot Norge, men ikke i den skala man kan få inntrykk av.

TEKST: Stein Cato Nybakken FOTO: Pixabay

De fleste som har hørt Geir Hågen Karlsen foredra om russiske påvirkningsoperasjoner, blir sittende tilbake med en litt nummen følelse av at her var det jammen mye å ta tak i. Oberstløytnanten sier det som det er og er forfriskende frittalende i sine betraktninger og analyser om hvordan Russland bruker desinformasjon målrettet for å oppnå sine mål. Til daglig er Karlsen hovedlærer i strategisk kommunikasjon på Forsvarets høgskole, men helt siden Russland angrep Ukraina i februar har han navigert igjennom en urskog av TV-studioer for å forklare og analysere det som skjer på bakken i landet. Selv denne intervjuavtalen måtte utsettes flere ganger, fordi journalister ønsket en kommentar eller studioopptreden akkurat da.

LITE FAGMILJØ

Denne saken skal ikke handle om Ukraina først og fremst - selv om det naturligvis er vanskelig å komme utenom. Derimot skal det dreie seg om påvirkningsoperasjoner mot Norge. Hvem som står bak, hvor omfattende de er, hva motivene er og på hvilken måte dette kan treffe soldatene våre. Men la det først være sagt; det er flere i det norske Forsvaret som har høy kompetanse på sammensatte trusler og påvirkningsoperasjoner, men det finnes ikke et samlet fagmiljø med ett telefonnummer du kan ringe for å få alle svar.

- Husk at det er politiet og Politiets sikkerhetstjeneste (PST) som har ansvaret for å

håndtere disse utfordringene i det daglige. Ja, det er små fagmiljøer i Norge, men fordelene er at det er lett å samarbeide på tvers av miljøene her hjemme. Det er mye lettere her enn i andre europeiske land, sier Karlsen lett irettesettende.

Som du kan lese mer om i dette bladet handler påvirkningsoperasjoner om å påvirke vår virkelighetsoppfattelse, holdninger og handlinger. De kan også ha som mål å legitimere ulovlige handlinger, ref. Russlands krig mot Ukraina og landets forsøk på å påvirke det amerikanske valget i 2016. Det handler ikke bare om falske nyheter og konspirasjonsteorier, men å stikke kjepper i hjulene for en åpen og kritisk debatt om viktige samfunnsproblemer. Slike diskusjoner er krevende om vi ikke er klar over at vi kan bli manipulert av aktører utenfra.

- Påvirkning er jo ikke noe nytt. Gjennom alle tider har militære motstandere forsøkt å påvirke hverandre. «Panikkdagen» 12. april 1940 er ett av flere eksempler på det, forteller Karlsen. Det var rykter om at Storbritannia skulle bombe Oslo. Dette førte til panikk og masseflukt fra hovedstaden. Ryktet viste seg senere å være satt ut av en tysk sabotasjegruppe, men de usanne opplysningene ble gjengitt i både svenske og britiske medier.

BEGRENSET PUBLIKUM

Tilbake til vår egen tid sier Karlsen det

FOTO: S. Hermann & F. Richter Pixabay

– Det viktigste for HV-soldaten å forholde seg til er forsøk på å undergrave kampviljen og forsvarsviljen.

Geir Hågen Karlsen

i hovedsak er Russland som driver ulike former for påvirkning mot Norge.

– De er noe aktive i sosiale medier og driver et lite antall nettsted som har et begrenset publikum i Norge. Disse er relatert til russisk etterretning. Jeg tror det er svært få i Norge som følger med på disse gruppene, men vi ser at noen alternative medier gjengir og deler artiklene. Det gjør jo at de får et større publikum enn de ellers ville hatt, sier Geir Hågen Karlsen. I tillegg nevner han russiske diplomater som er aktive i Norge.

– Diplomater og etterretningsagenter driver rekruttering og direkte eller indirekte påvirkning i Norge. Det er den historiske erfaringen at det har de alltid gjort og det er ingen grunn til å tro at de har sluttet med det. Dette fremgår jo også av de årlige truselvurderingene fra PST, sier Karlsen. Etter invasjonen av Ukraina tror han Russlands muligheter til å drive operasjoner i Norge er svekket.

– Det er jo ingen som vil bli assosiert med Russland nå. De har mye mindre innflytelse og færre muligheter til å nå ut til folk enn tidligere. Da tenker jeg spesielt på direkte rekruttering. Ett sted

i landet de har mest potensiale er i nord. Det på grunn av historien, geografisk nærhet, handel og kulturutveksling. Dette er områder som utnyttes av russisk etterretning i dag som tidligere, men også dette er jo blitt begrenset som en konsekvens av krigen, sier han.

TROLLFABRIKKER

Derimot er trollfabrikkene fremdeles aktive i Russland. De kom for alvor inn på den geopolitiske agendaen i etterkant av det amerikanske valget i 2016.

– Den mest kjente «fabrikken» er Internet Research Agency som ligger i St. Petersburg. Den vet vi veldig godt hvordan opererer for det ble avdekket i detalj etter valget i 2016 der Donald Trump vant. Det var en storskalaoperasjon med 80 personer på det meste som jobbet med påvirkning. De har såkalte trollfarmer i en rekke andre land også der det er lettere å skjule virksomheten, sier Geir Hågen Karlsen.

Året etter, i 2017, var det stortingsvalg i Norge. Det var usikkerhet rundt eventuell russisk påvirkning mot det norske valget slik

erfaringen var fra USA. Geir Hågen Karlsen jobbet sammen med forskningsinstituttet SINTEF for å avdekke eventuelle påvirkningsoperasjoner inn mot dette valget.

– Våre funn i den undersøkelsen viste at det ikke var påvirkning i stort omfang mot Norge da. Det kan ha flere årsaker, men en av dem er nok at uansett hvem som blir statsminister i Norge, vil endringene i utenriks- og sikkerhetspolitikken være ganske små. I tillegg anses vi nok som mindre viktige enn for eksempel Sverige og Finland for å forhindre NATO-medlemskap. Det har jo feilet spektakulært, men det er selvfølgelig mer interessant å følge med på større NATO-land som Tyskland og Frankrike, mener Karlsen.

UNDERGRAVE KAMPVILJEN

En ting er Forsvaret. Sammensatte trusler er sektorovergrepene og an-

går resten av totalforsvaret vel så mye. Oberstløytnanten sier han har holdt hundrevis av foredrag om dette temaet og opplever at interessen for å høre mer om dette er stor.

– Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet interesserer seg naturlig nok for temaet, men det er også helt andre etater og departement som nå ser at dette utgjør en reel trussel.

Om det skulle bli alvor her hjemme, må soldatene i Forsvaret kunne forholde seg til dette. Karlsen tror det første som angripes er forsvarsviljen.

– Det viktigste for HV-soldaten å forholde seg til er forsøk på å undergrave kampviljen og forsvarsviljen. Vi vil komme i situasjoner der ting er uklart og usikkert, og det vil fienden prøve å utnytte ved å få oss til å gi opp kampen. Dette kan skje med lovnader om en

fredelig løsning eller trusler om total utslettelse om du ikke overgir deg. De vil neppe klare å nå frem i norske medier, men vil heller velge direkte kontakt gjennom sosiale medier. Du kan også risikere å få falske SMSer fra områdesjefen din om at du ikke skal kalles inn, som noen eksempler, sier han.

Så til slutt en påstand og erkjennelse Karlsen innrømmer undergraver hele hans virksomhet innenfor feltet.

– Hybride trusler og påvirkningsoperasjoner er et virkemiddel med begrenset effekt. Hvis det er ett sted du kan snakke om hybrid krig, er det Ukraina og særlig siden 2014 da russerne annekterte Krim. Men det har jo ikke gitt noe særlig effekt. Det har ikke virket og på langt nær skapt de effektene som de ønsket. Tvert imot; om noe har det bidratt til å øke motstand og misnøye med Russland, sier han.

DEN AVGJØRENDE BLIKK-KONTAKTEN

Det holder ikke kun med et avdelingsnavn på et papir. For å slå tilbake sammensatte trusler som rammer flere samfunnssektorer må man øve side om side.

TEKST: Jonny Karlsen FOTO: Kristian Kapelrud

– Det pågår en situasjon i Bodø og politiet har bedt om bistand. Klargjør innsatsstyrke Heron til å sette i marsj.

Med myndig og bestemt stemme gir oberstløytnant Bengt Henriksen sine føringer til staben. Henriksen var sjef for Sør-Hålogaland heimevernsdistrikt (HV-14) under øvelse Nord og var denne dagen på plass i sin fremskutte kommandoplass i Bodin leir i Bodø.

Bakgrunnen var den sivile øvelsen som pågår samtidig med HV-14 sin egen øvelse Salten. Under øvelse Nord får en rekke beredskapsaktører trent på håndtering av store hendelser og kriser. Fra lokalt til regionalt nivå.

Øvelse Nord er den største øvelsen i Europa av denne typen i regi av et universitet (Nord universitet) og er Nordens største fastlandsøvelse. Det betyr at HV-14 får koblet seg opp mot de fleste beredskapsaktørene i området.

MILJØTERRORISTER

Scenarioet denne gangen er at fiskeriminister Bjørnar Skjæran er kidnappet av en gruppe «miljøterrorister» og en redningsaksjon er i gang på Rønvikleira i Bodø. Skudd er hørt og det er skadde personer i området. Ambulanse- og helsepersonell er allerede i gang med å behandle og evakuere, ved hjelp av Luftforsvarets redningshelikopter fra 330 skvadronen.

De sivile beredskapsaktørene trenger hjelp fra

Heimevernet og en bistandsanmodning går fra politiet til Forsvarets operative hovedkvarter i Bodø. De peker på HV-14 og det er derfor distriktssjef Henriksen denne onsdags formiddag gir sine ordrer videre til staben, som igjen setter i gang prosessen med å få innsatsstyrke Heron klar til innsats.

Ordremøtet til Heron går raskt unna. Innsatsstyrkesjef Fredrik Utnes gir sine siste føringer og soldatene laster opp. En lang kolonne rykker raskt ut til Rønvikleira i Bodø, som er et stort industriområde med kaianlegg hvor også Bodø jernbanestasjon ligger.

SAMMENSATTE TRUSLER

– Øvelse Nord hadde i år et sammensatt scenario. Vi spilte med sammensatte trusler gjennom at det ble iverksatt trusler og spenningsforhold overfor flere kommuner og en stor bedrift, forteller Erlend Hagenes, som er sjef for øvelsen.

Sammensatte trusler eller virkemidler omfatter et bredt sett av muligheter en fiende kan ta i bruk for å sette motstanderen ut av spill, og det kan også treffe deg som HV-soldat.

Det handler om bruk av mange ulike ikke-militære virkemidler for å oppnå strategiske mål. For eksempel cyberangrep, sabotasje, spionasje i cyberdomenet, økonomiske virkemidler, påvirkning av valg og den demokratiske samtalen i demokratiske land, strategiske oppkjøp av selskaper, spionasje; både industrispionasje og

Daværende sjef innsatsstyrke Heron, Fredrik Utnes, koordinerer innsatsen med de sivile nødetatene.

1

PORTRETT: Kim Andre Andersen i multitroppen fikk kjenne på adrenalin under øvelsen.

2

MULTI: Soldatene fra innsatsstyrke Heron holdt oversikt da skadde ble evakuert med helikopter.

i utdanningsinstitusjoner. Med andre ord mange forskjellige virkemidler som kan brukes for å oppnå strategiske mål som alternativ til militær krigføring.

I øvelse Nord deltok politi, brann, helse, Forsvaret med blant annet Heimevernet, fire kommuner, statsforvalter, kunnskapsdepartementet, 330 skvadronen, Stiftelsen Norsk Luftambulans, Røde Kors Hjelpekorps, Norsk Folkehjelp Sanitet og Norske Redningshunder.

SEKTORPRINSIPPET

Sammensatte trusler og virkemidler er ment å ramme flere samfunnssektorer samtidig. Utfordringen kan være å skjønne at dette er et sammensatt angrep og ikke noe som bare rammer en sektor. Øvelse Nord har siden 2017 øvd på å oppdage og avslutte slike trusler.

– Sektorprinsippet står veldig sentralt i norsk forvaltning og min påstand er at det nye trusselbildet med sammensatte trusler viser sektortenkningens svakhet og sårbarhet ved at hybride trusler er sektorovergripende. Det gjør det desto viktigere for ulike sektorer, både sivilt og militært, å øve sammen. Det er viktig at de ikke bare øver sammen på taktisk nivå, men også på operasjonelt og strategisk nivå, mener Hagenes.

Sektorprinsippet betyr kort fortalt at den enkelte fagstatsråds konstitusjonelle ansvar videreføres også i en krisesituasjon. Det er det enkelte departement som har ansvaret for å håndtere en krisesituasjon

som berører eget ansvarsområde og sørge for samordning med andre departementer for å sikre nødvendig krisehåndtering.

ØYEKONTAKT

Under selve øvelsen er Heron fremme på møteplassen og innsatsstyrkesjef Utne blir møtt av innsatslederne for politi, ambulanse og brann og gitt en rask statusoppdatering. Innsatslederen i politiet forteller hvor han vil ha Heimevernet plassert og hvilke oppgaver som venter. Blant annet skal soldatene sikre og beskytte ambulanse- og helsepersonellet mens de henter skadde ut fra de farlige områdene hvor terroristene fortsatt befinner seg i nærheten.

Det er nettopp disse fysiske møtene mellom beredskapsaktørene, hvor man ser hverandre i øynene og blir kjent, Hagenes mener er særdeles viktig.

– Man lærer enormt mye om hverandres ressurser, kapasiteter, planverk og alarmeringsform. Norge er et lite land. Så med dette lærer man å kjenne hverandres fjes og man lærer hverandres begrensninger. Den overordna målsettingen for øvelse Nord er felles situasjonsforståelse og tverretattlig kommunikasjon. Dette for å oppnå best mulig ressursutnyttelse for å berge flest mulig liv, sier Hagenes.

Dette bildet bekrefter sjefen for Heron.

– Den tette samhandlingen vi har hatt med de andre beredskapsaktørene på denne øvelsen er ganske nytt for Heron. Jeg ser

for meg at totalforsvaret blir mer og mer aktuelt fremover, fordi vi er nødt til å spille på alle ressursene vi har i Norge og da er Forsvaret en viktig del av det. Jeg både håper og tror at Heron blir mer involvert i den tankegangen i framtiden, sier han.

OVERALT – ALLTID

Øvelsesleder Hagenes bekrefter at HV-14 vil bli involvert i øvelsene de neste årene. HV er for viktig i beredskapsarbeidet til ikke å delta.

– I øvelse Nord øver vi med flere kommuner og det er ikke noen overdrivelse å si at Norge er et tynt befolket land og at beredskapen er smurt tynt utover. Og da er man avhengig av bistand fra Forsvaret

inn i det sivile samfunnet. Og ved at HV faktisk er, som mottoet deres sier overalt – alltid, gjør HV til en veldig naturlig samarbeidspartner for oss. Uten de sivile hjelpeorganisasjonene og Forsvaret, ville norsk beredskap vært betydelig spinklere, påstår Hagenes.

ADRENALINKICK

Under øvelsen får Heron et nytt oppdrag. De skal hjelpe politiet med å beskytte ambulansepersonell som skal ta seg inn i en lagerbygning, hvor det er observert skadde mennesker. Oppdraget faller på tropp 1 og blant de fremste soldatene finner vi en konsentrert Kim André Andersen (22) fra Ørnes i Meløy kommune. Han synes dette er en veldig spennende og nyttig øvelse å delta i.

– Jeg kjenner adrenalinet slår inn og det er jo herlig, smiler Andersen, som har vært med i Heron siden oktober 2021.

– Det er også artig å samvirke med politi og ambulanse. De har sine metoder og vi har våre. Derfor tror jeg det er nødvendig og viktig at vi øver sammen. Dette for å få en forståelse for hvordan vi fungerer sammen og for å vite hvilke kapasiteter og kunnskaper alle har. Vi er ett samfunn og vi blir ikke sterkere enn det svakeste ledet og da er det greit å støtte hverandre på de områdene man kanskje ikke er like sterk selv, sier Andersen.

HV VIKTIG VERKTØY

Øvelsen er over. Innsatsstyrkesjef Fredrik Utne er godt fornøyd med hvordan Heron løste oppdraget.

– Vi er trent for å jobbe i urbane miljø, i bygg og utenfor bygg. Så taktikkene og teknikkene er kjent for Heron selv om dette var et litt nytt scenario for oss. Jeg synes vi løste oppdraget på en god måte og viste at vi er et godt verktøy for denne type oppdrag, slår Utne fast.

Han får støtte fra øvingsleder Hagenes.

– Det er alltid rom for forbedringer, men

det er også derfor man øver. Måten HV løste sin rolle på var fabelaktig god og jeg har aldri hørt så mye ros fra politiet og Nordland politidistrikt. En slik unison ros av samarbeid og felles oppgaveløsning kommer av at disse to organisasjonene har begynt å øve mer sammen, mener Erlend Hagenes.

BETALINGSVILJE

Hagenes trekker også fram at han har registrert at HV-ledelsen har tatt det militær-sivile samarbeid på alvor og at totalforsvarstanken har begynt å sildre inn i systemene.

– I tillegg har det gått opp for den jevne nordmann at Norge er et sårbart samfunn. Pandemien har bekreftet det og uro i Europa er en øyeåpner for alle beredskaps-systemer, enten de er sivile eller militære, sier Hagenes og avslutter med en tese:

– Jeg tror at hvis det sivile samfunnet og skattebetalerne ser nytteverdien av økte bevilgninger til Forsvaret, som et bidrag til sin egen trygghet, stiger også betalingsviljen. Et synlig forsvar som bidrar til god krisehåndtering slik vi har sett under øvelse Nord, øker også betalingsviljen for økte forsvarsutgifter, fastslår øvingslederen.

HVORDAN FORSVARER VI TANKENE VÅRE?

For å beskytte og forsvare samfunnet, militære styrker og oppdrag skal NATO de neste årene utdanne og trene flere innenfor påvirkningsoperasjoner.

TEKST: Tore Ellingsen FOTO: Elise Aschim Kornum

– Her lager vi planer for hvordan NATOs militære maktinstrument skal utvikles de neste 20 årene. Planen inkluderer en lang rekke leveranser, blant annet det konseptet jeg selv arbeider med som heter «cognitive warfare». Kort forklart handler det om hvordan alliansen skal beskytte seg mot fiendtlig påvirkningsaktivitet som vi ser har svært negative konsekvenser i en lang rekke vestlige demokratiske land, forteller kommandørkaptein Paul Grøstad som jobber med den kognitive dimensjonen i NATO.

Han har jobbet i NATOs Headquarters Supreme Allied Commander Transformation (HQ SACT) i Norfolk USA siden 2019. Interessen for temaet har han hatt i mange år. Masteroppgaven på stabsskolen hjemme i Norge handlet om russiske påvirkningsoperasjoner og hvorvidt norsk krisehåndtering er rustet til å beskytte seg mot nettopp dette.

INFORMASJONSKRIGFØRING
«Cognitive warfare-konseptet» i NATO fokuserer på informa-

sjonskrigføring; eller informasjonsaspektet av påvirkningsoperasjoner. Her forskes det på hvordan NATO kan beskytte samfunnet, de militære styrkene og oppdraget mot fiendtlig påvirkning.

– I dag er NATOs fokus primært å kontre fiendtlig propaganda gjennom forskjellige enheter. Disse er en del av det vi kaller strategisk kommunikasjon (STRATCOM). Enhetene strekker seg fra det politiske nivået i NATOs hovedkvarter i Brussel ned til taktisk nivå, forklarer Grøstad.

NATO har nylig gjennomgått doktrinene sine på informasjonsfronten, og de viser som Paul Grøstad forteller at fokuset er å kommunisere utad. Det gjøres ved å svare reaktivt på fiendens kommunikasjon eller ved å skape effekt gjennom egen kommunikasjon.

– Det gjøres lite proaktivt for å beskytte egen befolkning og styrker mot fiendtlig påvirkning. Vi har gjennom mange år sett hvor effektiv den fiendtlige påvirkningen kan være.

Særlig når den forsterkes av nye teknologier som kunstig intelligens, dataanalyse og sosiale medier, sier Grøstad og fortsetter:

– Derfor er hovedfokuset til konseptet om «cognitiv warfare» nettopp å beskytte og forsvare eget samfunn, egne militære styrker og oppdrag. Vi er fremdeles på et relativt tidlig stadium i arbeidet som skal pågå i flere år, men vi ser allerede nå at mye fokus vil bli lagt på trening og utdanning. Det blir viktig med kritisk tenkning, kildekritikk og den slags kompetansebygging. Vi ser også på mulighetene for å benytte ny teknologi for å forstå informasjonsmiljøet bedre. Da kan vi lettere oppdage fiendtlige informasjonskampanjer og gjøre noe med dem.

FREDSTID?

Grøstad og gjengen på HQ SACT studerer også utfordringene sammensatte trusler gir i det vi i vesten liker å tenke på som fredstid. Motstanderen vår har ikke samme skille mellom krise og krig som oss og har derfor designet sammensatte trusler slik at det blir vanskelig å håndtere for vestlige land. Det skaper strategiske dilemmaer, fordi ansvaret og rollene i samfunnet for å håndtere disse situasjonene er uklart.

– Med svært få unntak er ikke NATO i stand til å benytte psykologiske-operasjonsenheter (PSYOPS) i eget land eller i det vi

tenker på som fredstid, til tross for at disse enhetene sannsynligvis er de som er best rustet til å svare på denne type trusler. Derfor er det viktig at vi har policy og juridiske rammeverk som gjør det mulig for oss å svare på og håndtere disse truslene når de oppstår, konstaterer Grøstad.

NATO jobber også med et prosjekt som heter «information environment assessment (IEA).

– Det skal hjelpe oss å forstå bedre informasjonsmiljøet gjennom både innhenting av åpen informasjon fra medier, men også gjennom psykologisk, antropologisk og sosiologisk forståelse av de ulike befolkningsgruppene både i egne, nøytrale og fiendtlige land. Dette er helt nødvendig for å skape seg en grunnlinje slik at man har noe å vurdere opp mot når man skal prøve å finne ut hvordan fiendtlig aktivitet påvirker ulike befolkningsgrupper, forteller Paul.

UKRAINA

-Hvor stor trussel er informasjonskrigføring og påvirkningsoperasjoner mot vår oppdragsløsning?

– Det varierer fra land til land. Enkelte land er nok betydelig mer utsatt for påvirkning enn andre, men samtidig så ser vi at mange av teknikkene Russland har brukt i Ukraina nok vil være effektive mot soldater i alle land. Samtidig har Russland

møtt ganske kraftig motstand i informasjonsmiljøet, og de har nok hatt en del nederlag på det taktiske og operasjonelle nivået i Ukraina. Dette er vi relativt sikre på, fordi Ukraina var godt forberedt og har siden 2014 fått støtte fra enkelte vestlige land til å bygge opp en veldig robust kapasitet på informasjonsoperasjoner og psykologiske operasjoner. Ukrainiske styrker er særdeles motiverte og befolkningen er godt informert og veldig godt rustet for å stå imot. Dessverre ser vi at dette ikke er tilfelle i mange av våre egne nasjoner som er ganske sårbare for denne type aktivitet per i dag, informerer Paul og legger til: – Et annet prosjekt i NATO som er relevant er det vi kaller «resilience». Prosjektet skal gjøre NATOs sivilsamfunn mer motstandsdyktig mot trusler i alle faser av konfliktskalaen og bevare samfunnssikkerheten. Men også forberede sivilsamfunnet til å være i stand til å støtte Forsvaret i en krise eller krig.

RÅD OG STØTTE

Det er fortsatt litt tidlig å si eksakt hvordan NATO skal bruke planene som Grøstad og kollegaene i HQ SACT lager nå.

– Vi er for tidlig i prosessen til å si hvordan løsningen vil se ut, men det er viktig at prinsippet om nasjonalt ansvar for intern sikkerhet består. Så NATOs rolle vil sannsynligvis bli å gi råd og støtte til nasjonal innsats samt koordinere og legge til rette for informasjonsdeling. Ambisjonen er å gi NATO og nasjonene bedre kunnskap om fiendtlig påvirkning i informasjonsmiljøet og hvordan vi kan beskytte våre samfunn, demokratiske institusjoner og beslutningsprosesser, avslutter Paul Grøstad.

ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (ACT)

Allied Command Transformation (ACT) er en av de to strategiske kommandoene i NATOs militære kommandostruktur. Den andre er «Allied Command Operations».

ACT har hovedkvarter i Norfolk i den amerikanske delstaten Virginia. Øverstkommanderende for ACT har tittelen «Supreme Allied Commander Transformation» (SACT).

Organisasjon:

ACT består av hovedkvarteret (HQ SACT) i Norfolk samt flere underliggende trenings- og utviklingscenter som er lokalisert andre steder:

«Joint Warfare Centre» i Stavanger, Norge
«Joint Force Training Centre» i Bydgoszcz, Polen
«Joint Analysis and Lessons Learned Centre» i Monsanto, Portugal

NATO

Den nord-atlantiske traktats organisasjon er en av verdens viktigste, internasjonale institusjoner. Den er en politisk og militær allianse som samler 30 medlemsland fra Europa og Nord-Amerika. Disse landene møtes for å konsultere og samarbeide på sikkerhets- og forsvarsområdet.

KUNSTIG INTELLIGENS:
Programvare kan nå lage bilder når du legger inn stikkord. Slik ser en datamaskin for seg en norsk soldat som i fremtiden driver med cyberkrigføring. Bilde er laget ved hjelp av programvaren Midjourney Bot.

DEN NYE NORMALEN

Hva kan vi forvente av fremtiden?

Selv Forsvarets egne forskere vegrer seg for å spekulere for langt i hvilke trusler vi vil stå overfor i det digitale domenet. Til det går utviklingen for fort, men trolig har vi bare sett starten.

TEKST: Stein Cato Nybakken

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) har gjennom flere år forsket på sammensatte trusler og cybersikkerhet, de har utgitt flere rapporter om temaet. Trolig har vi bare sett begynnelsen av noe som vil forsterkes og utvikles de neste årene. En teknologi i rivende utvikling betinger forskere som kan se trendene tidlig. Så hva venter oss – og er vi forberedt på det som kommer? Sjefsforsker ved FFI, Stig Rune Sellevåg jobber blant annet med å se på hvordan totalforsvaret kan styrke sin forsvarsevne mot sammensatte trusler samt hvordan sammensatte trusler kan true forsvarsinnsatsen.

DET USANNSYNLIG ER SANNSYNLIG

– Når det gjelder totalforsvaret vil jeg si det har skjedd mye positivt de senere årene og øvelsen Trident Juncture i 2018 lærte oss masse, sier Sellevåg.

Vi kommer tilbake til totalforsvar og evnen til å håndtere trusler senere i artikkelen, men vi starter altså i fremtiden. *Hvilke sammensatte trusler står vi overfor og vil ny teknologi gjøre oss mer robuste eller mer sårbare?*

– Vi lever i en tid der det som ble sett på som usannsynlig er blitt

mer sannsynlig gitt den nye sikkerhetssituasjonen. Det har vært et taktskifte når det gjelder digitale trusler og vi forventer at dette bare vil fortsette, særlig gjelder det angrep mot datanettverk, sier han. Cyberangrep treffer hele samfunnet. Særlig gjelder det de klassiske sektorene som er knyttet til sikkerhet, forsvar og beredskap, men også helse- og forskningssektoren, mener han.

– Dette forventer vi vil forsterke seg i årene som kommer og det vil ta tid for Norge å styrke seg innenfor cybersikkerhetsområdet.

Han tror økonomisk vinning er mye av drivkraften bak disse angrepene.

– Men.. man vet jo ikke helt heller. Hva skjer med dataene det blir tatt beslag i gjennom løsepengevirus? Blir de solgt videre til statlige aktører som ikke vil oss godt?

ETTERRETNINGSOPERASJONER

Sellevåg mener også det er åpenbart at en del av de angrepene vi blir utsatt for er etterretningsoperasjoner. Ett eksempel er angrepet mot Stortinget for to år siden. Der ble e-poster, kontonummer,

– Det finnes aktører der ute som rett og slett ikke vil oss vel.

Stig Rune Sellevåg

personnummer, bankinformasjon og andre personopplysninger fra ansatte og stortingspolitikere stjålet. I tillegg ble reiseruter, kontaktdata og forarbeid til behandling av politiske også tatt ut. Han tror også vi kan forvente forsøk på mer målrettede angrep i fremtiden. Angrep på enkeltpersoner.

– Teknologiutviklingen legger til rette for at det er mulig. Det samles inn mye data om hver og en av oss og selv om de mest sensitive opplysningene er beskyttet, ligger det meste åpent og tilgjengelig. Opplysninger om hva vi leter etter på nett, interesser og hvor vi er, er opplysninger som en aktør kan bruke om de får tilgang til dataene. Det er jo slik de store bedriftene tjener pengene sine – å tilby målrettet reklame. Dette kan selvfølgelig brukes mot oss, sier han.

UTFORDRER SAMFUNNSSIKKERHETEN

Stig Rune Sellevåg var hovedforfatter av rapporten «Samfunnssikkerhet mot 2030 – utviklingstrekk» som kom i 2020. Den søker å finne svar på hvordan verden og Norge kommer til å utvikle seg og på hvilken måte dette kan påvirke samfunnssikkerheten. I rapporten peker han på en del megatrender innenfor teknologi. Blant annet 5G, informasjonsteknologi og skybaserte tjenester, kunstig intelligens og stordata, tingenes internett, robotisering og autonome systemer og en rekke flere. Felles for disse er at de gir både muligheter og utfordringer for samfunnssikkerheten. Rapporten konkluderer med at et godt sivilt-militært samarbeid mellom aktørene i totalforsvaret, vil bidra positivt til Norges sikkerhet.

Utviklingen utfordrer altså ikke bare Forsvaret, men flere enn 500 ulike sivile aktører som utgjør totalforsvaret i Norge. I et foredrag i Oslo Militære Samfund 14. mars i år mente forskningsdirektør ved FFI, Janet Blatny at dagens totalforsvar er en god idé, men som mangler strategisk styring og prioritering.

– Som system er dagens totalforsvar ikke godt nok i dagens situasjon. Ansvar er fragmentert på en rekke aktører i ulike sektorer uten tilstrekkelig samhandling. Det mangler en helhetlig, strategisk utvikling av totalforsvaret som helhet som koordinering av planer, kapasiteter, beredskap, ressurser og innsats. Det finnes ingen helhetlig, nasjonal tilnærming til forskning og utvikling for å sikre en kunnskapsbasert og metodisk oppbygning av totalforsvarets operative evne, slik det gjør for Forsvaret, fortalte Blatney.

Hun minnet om at FFI har bidratt med forskning og konkrete løsninger for totalforsvaret siden begynnelsen på 90-tallet, og slik sett står i en unik posisjon for å bistå i et slikt målrettet arbeid for å videreutvikle totalforsvaret i en krevende tid.

BYGG ET PSYKOLOGISK FORSVAR

Sellevåg mener en del av løsningen på denne utfordringen er å bygge et psykologisk forsvar i Norge slik vi hadde etter 2. verdenskrig.

– Med det mener jeg en vilje og motstandskraft i befolkningen og totalforsvaret for å møte disse truslene. Hvordan forebygger vi? Hvordan avslører vi forsøk på påvirkning? Altså en mer aktiv holdning til hele problemstillingen slik at vi kan komme det i forkjøpet, sier han.

I Norge har vi høy tillitt til hverandre og styresmaktene. Sellevåg advarer mot å la det bli en sovepute der folk slutter å bry seg.

– Det er fort gjort å ta ting for gitt å tenke at dette ikke skjer her. Den høye tilliten bør heller brukes til vår fordel og hele tiden sikre oss mot dette. Det finnes aktører der ute som rett og slett ikke vil oss vel. For HV-soldaten er det også viktig å ha kunnskap om dette. Bli de kalt inn vil de ofte være ute blant en befolkning som både er redde og usikre. De bør være de som gir gode råd og riktig informasjon til befolkningen, sier han.

STIG RUNE SELLEVÅG

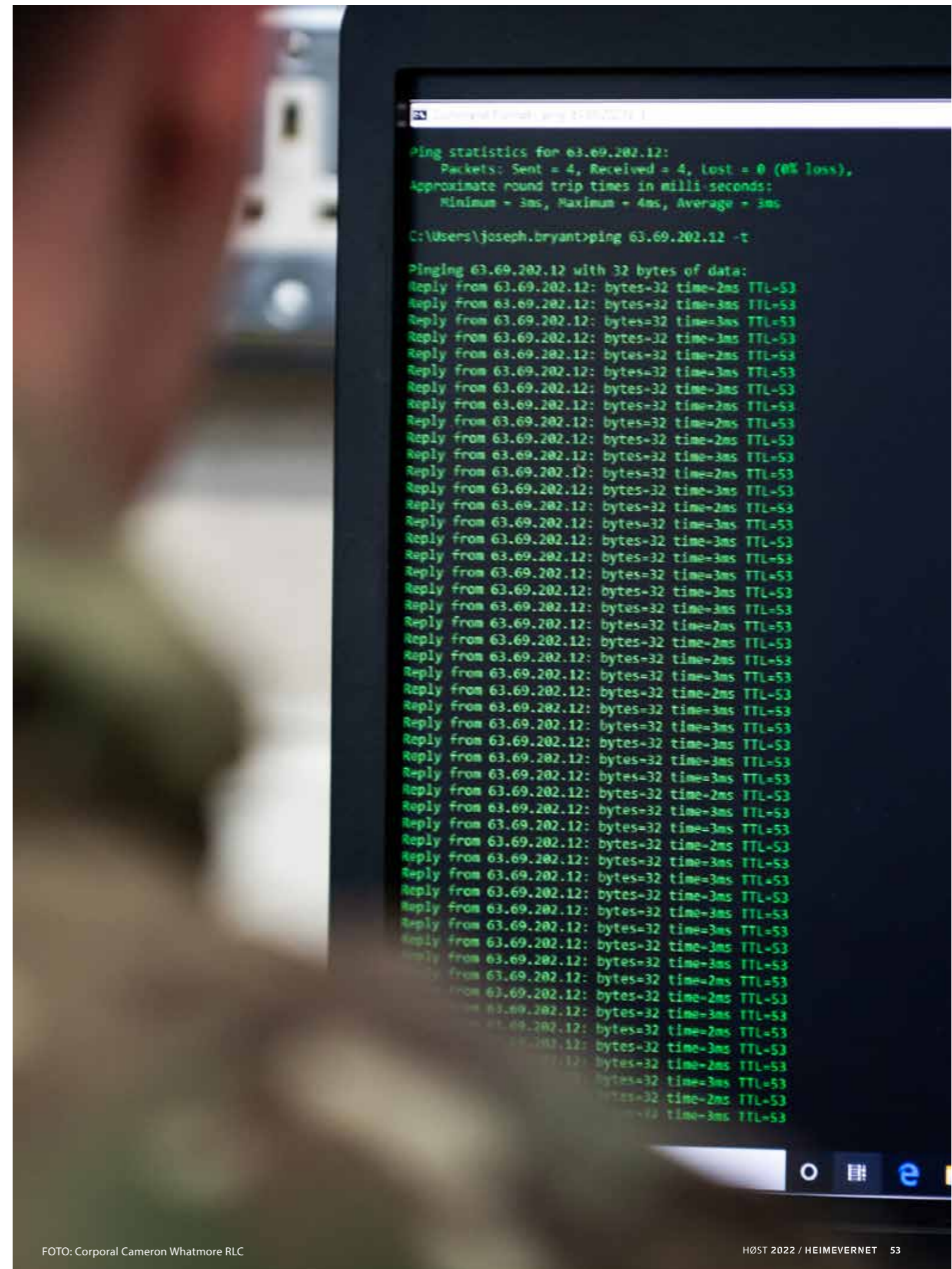

FOTO: Corporal Cameron Whatmore RLC

-Heimevernet tok farvel med Mauser som ble byttet ut med AG 3.

1972

-Forsvarskommisjonen slo fast at Heimevernet var en viktig del av landets totalforsvar.

1978

1975

-Samlet budsjett for HV lå på omtrent 130 millioner kroner.

-HV våpenmerke (budstikke og to økser) approberes av H.M.Kongen.

1983

1982

-1. artikkel om propaganda i Heimevernsbladet.

75 år
1947-2022

HEIMEVERNSBLADET 1972-1996

Hvordan lærte Heimevernssoldater å beskytte seg mot propaganda på 80-tallet, og hvordan endte en artikkel fra HV-bladet opp i en spørretime på Stortinget?

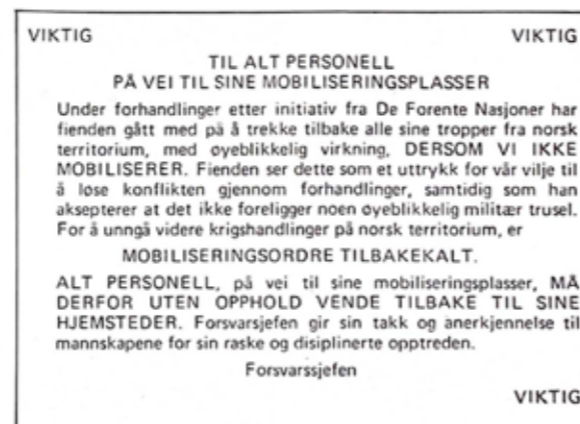
TEKST: Tore Ellingsen og Line Amilie Dyrø Waag

Vi hører mer og mer om det, fake news, deep fakes, falske reklamer og informasjon fra usikre kilder. Det er lett å tenke at dette er problemstillinger som har kommet frem samtidig som teknologien har utviklet seg, men dette er ikke noe nytt fenomen, snarere tvert i mot.

I desember 1982 publiserte Heimevernet den første av tre artikler i Heimevernsbladet om psykologisk forsvarsberedskap, psykologisk krigføring og propaganda. På denne tiden var Heimevernsbladet i all hovedsak ment som en informasjonskilde fra stabene og ut til soldatene. Informative og lærerike tekster var å se i bladene i hver utgave. Hensikten med disse tre artiklene var å opplyse heimevernssoldaten om at det er mer ved krig enn det fysiske og brutale, og at det å ha hodet med seg, hele tiden, er helt vesentlig for å lykkes.

Selv om psykologisk krigføring og propaganda ikke er noe nytt fenomen, snakker vi likevel svært mye om det i dag. Sosiale medier og tilgangen på internett har i nyere tid gjort oss enda mer sårbare for falsk informasjon, fordi vi kan nås hele tiden. Vi vet at slik krigføring har vært brukt før. Likevel så det ut til å komme som en overraskelse på de fleste da det ble benyttet i både første og andre

verdenskrig. Svært mange lot seg påvirke av propaganda, nettopp fordi folk ikke var klar over det.

Dette er et eksempel fra artikkel nr. 2 i første utgave i 1983. Eksempelet ble laget for å illustrere en plakatt som kan møte norske HV-soldater ved mobilisering. *Hadde du latt deg lure?*

DEFINISJONER FRA HV-BLADENE I 1982/1983:

Psykologisk krigføring - kan defineres som tiltak som en stat setter i verk mot en annen stat i den hensikt å bryte ned forsvarsviljen og undergrave den psykologiske motstandskraft hos motstanderen.

Propaganda - kan være en metode å påvirke menneskers holdninger ved å forandre deres følelser i en bestemt retning. En viktig forskjell på propaganda og psykologisk krigføring er at det første begrepet kan være rettet både til vennligsinnede og fiender, mens den siste kun er rettet mot en fiende under krise- og krigsforhold.

Psykologisk forsvarsberedskap - blir regnet som en viktig komponent i totalforsvaret. Vi deler det gjerne i to deler: Vilje til forsvar og psykologisk motstandskraft.

STASM

For å bidra til kritisk tenking hos soldatene i områdene lot HV-bladet seg inspirere av en amerikansk formel: STASM

S - Source (kilde)

T - Time (tid)

A - Audience (mottaker)

S - Subjekt (innhold)

M - Mission (hensikt)

Tanken bak dette var at soldater og sivile, kunne benytte seg av formelen for å avdekke og analysere propaganda.

SENDER - BUDSKAP - MOTTAKER

En forenklet utgave av STASM er en formel de fleste av oss kjenner til fra før: Sender - Budskap - Mottaker. Denne blir flittig brukt den dag i dag, og barn lærer slik kritisk tenking i løpet av de første årene på skolen.

Det er flere faktorer som spiller inn når en soldat skal skille virkelighet og sannhet fra løgn og propaganda.

Forsidebilde på første artikkel om temaet i 1982.

-HV's spesialstyrker, 016 avdelingene blir etablert.

1988

1987

1989

-HV's sersjantutdannelse etableres på Kongsvinger festning.

-Første kvinnelige områdesjef tilsettes. Heimevernets feltprestjeneste etableres.

-Heimevernet blir redusert til 89 000 soldater.

-HV's hundetjeneste blir etablert.

1991

1994

1992

1996

-H.M. Kongen overrekker nye faner til HV-distriktene.

-Stortinget avviser Forsvarsdepartementets forslag om en samordning av HVs distriktsstaber og Hærens territoriale regimenter.
-HV's 50 årsjubileum.

HV-bladet
1987

Av major (R) Andreas Hauge og major Kjell Lorvik, Ingeniørvåpnet

HV I KAMP MOT PANSER

I 1987 hadde Heimevernsbladet en artikkelserie om «Heimevernet i kamp mot panser», og den skapte debatt og endte i spørretimen i Stortinget. Serien var illustrert av tegner og HV-mann Andreas Hauge og skrevet av daværende major Kjell Lorvik. Artikkelsen beskrev hvordan HV-personell ved hjelp av materiell og ingredienser som var tilgjengelig på det sivile marked kunne etablere sperrer og minelaster for å synke, stanse eller tilintetgjøre fiendtlige styrker. Metodene var ikke pyntelige, men effektive, og ingen av dem stred mot Genèvekonvensjonen.

KJELL LORVIK

Seriens forfatter, Kjell Lorvik, var sjef for Mine- og sprengningsseksjonen på Våpenskolen for Ingeniørvåpnet på Hvalsmoen da han skrev artikkelen.

- Jeg kom fra Nord-Hålogaland landforsvar der jeg var ingeniørsjef med ansvar for kommunikasjonsødeleggelse

(KOMØD). Men KOMØD stopper jo bare fienden midlertidig. Om den ikke blir svart, har den begrenset verdi. Men klarer du å forsvare den har du et bra utgangspunkt for å påføre fienden tap, og det var bakgrunnen for serien, forteller Lorvik.

På Hvalsmoen holdt Kjell Lorvik sprengningskurs både for Hæren og for Heimevernet. På kursene hadde han ofte gode diskusjoner med HV-folk som hadde ansvar for sprengning av kommunikasjonsødeleggende objekter.

- Vi hadde en del diskusjoner om hvordan forsvaret av slike objekter burde være og dette fikk jeg etter hvert skrevet ned. Heimevernet fant ut at dette kunne bli en nyttig serie, og det ble tatt kontakt med Andreas Hauge som var illustratør. Det var en fantastisk opplevelse. Han var et unikum til å tegne og det å forstå problematikken. Det var skikkelig moro. Jeg var flere kvelder hjemme hos han hvor vi diskuterte

te og fant ut hvordan vi skulle illustrere de ideene jeg hadde til artikkelen, sier Kjell Lorvik.

Artikkelserien gikk under radaren i noen nummer av HV-bladet, helt til Skiensavisen Varden beskrev serien som et «terroristkurs». Varden skrev også at de uakseptable metodene kunne få skolebarn til å iverksette aksjoner på egen hånd. Flere aviser fulgte opp og det endte i spørretimen i Stortinget. Kjell Bohlin fra Arbeiderpartiet stilte følgende spørsmål til forsvarsminister Johan Jørgen Holst:

- HV-bladet som blant annet sendes til ungdomsskoler, har i tekst og tegning en grundig innføring i lemlestende og dødbringende geriljakrigføring, det rene terroristkurs.

PLANERENDE ILO UOPPÅSET DA UPPRETTET AV INGENIØRER LINGER SAN I KOLONNEN

KOMØD: planlegging og sprengning av – og eventuelt andre ødeleggende operasjoner for – konstruksjoner, veier og andre strategiske elementer for å hindre en fiende å kunne benytte den aktuelle infrastrukturen.

Hva er hensikten med slik grufull tegneserie?

Heimevernsstaben fikk i oppdrag å skrive et svar for statsråden. I svaret ble det pekt på at HV-soldatene hadde så kort tjenestetid at noe av utdanningen måtte bli selvstudier. Og på grunn av sin lette bevæpning og korte mobiliseringstid måtte Heimevernet bruke uortodokse og improviserte løsninger på oppdragene. HV-bladet ble brukt som kanal fordi det gikk ut til alle soldater, og at det kanskje kunne være nyttig å minne befolkningen på at krig er grusomt og meningsløst. Statsråd Holsts svar i spørretimen ble noe

helt annet. Han karakteriserte artikkelen som uakseptabel og beklaget at den var kommet på trykk. Det likte generalinspektør for Heimevernet generalmajor Ola Berg dårlig.

- Da artikkelen kom ut husker jeg at jeg havnet på side fem i Dagbladet. De var ikke spesielt begeistret for idéen. Tilbakemeldingene jeg fikk fra HV var udelt positiv. Det var skikkelig moro, erindrer Kjell Lorvik.

-Er serien like aktuell i dag?

- Idéen er like aktuell i dag. Men det har

jo skjedd en teknologisk utvikling som gjør at idéen kan utvikles og effektiviseres med hjelp av moderne ting. Det ser vi i Ukraina der de bruker droner og panserverngranater for å ta ut stridsvogner. De er også flinke til å blokkere veier som de effektivt forsvare. Det er samme kreativitet som ligger bak det.

- Jobben i Forsvaret har gitt meg mange flotte opplevelser og arbeidet med denne artikkelserien var en av de bedre opplevelsene rent forsvarsmessig. Spesielt det å sitte og samarbeide med Andreas Hauge, avslutter Kjell Lorvik.

HISTORISK TEKNOLOGIMESSE

For første gang inviterte Heimevernet forsvarsindustrien til teknologidager på Dombås.

TEKST OG FOTO: Stein Cato Nybakken

I vår ble det for første gang arrangert teknologidager som et samarbeid mellom Heimevernets våpenskole (HVVS) og Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening (FSI) på Dombås. FSI er en interesseorganisasjon for en rekke norske bedrifter som leverer produkter, varer og tjenester til Forsvaret. Alt fra drone-teknologi, Virtual Reality og sambandssystemer ble vist frem og demonstrert under det to dager lange arrangementet.

I underkant av 30 bedrifter var samlet i idrettshallen på Dombås for å vise frem sine produkter. Like viktig for slike samlinger er muligheten for industrien til å snakke direkte med brukerne. Det gir også Forsvaret mulighet til å gi industrien et innblikk i fremtiden. Administrerende direktør i FSI, Torbjørn Svensgård, sier samtaler og kontaktene som knyttes her er viktige for alle parter.

– Det er disse en-til-en-møtene som virkelig er verdien av å samles på denne måten. Industri og sluttbrukere kan diskutere hva behovet er og hvilke produkter som tilbys. Kanskje er det ting Hæren har som med en liten justering kan tilpasses Heimevernets behov. Slike ting er med på å øke den operative evnen. Det blir jo ikke skrevet kontrakter her, men dialogen blir noe av det viktigste vi får i gang her, sier Svensgård.

Oberstløytnant Alf Birger Enger som i Heimevernetsstabens sier teknologi og utvikling er en prioritet i HV og mener det er naturlig at teknologidagene legges til HVs våpenskole i Gudbrandsdalen.

– Vi bruker denne arenaen til å presentere konseptet for hvordan Heimevernet skal utvikle seg i årene som kommer. Dette er ett av flere steder vi får muligheten til å forklare territoriale operasjoner og industrien forstår hva slags evner vi er ute etter å utvikle. Så håper vi de kommer tilbake med løsninger som bidrar til at HV utvikles i riktig retning, sier Enger.

TIL HEIMEVERNSSOLDATENS ARBEIDSGIVER

Som sjef for en av Norges største beredkapsorganisasjoner med 40 000 soldater er det mitt ansvar å få mest mulig beredskap ut av tildelte midler. Dette kan jeg ikke gjøre alene. Ditt bidrag som arbeidsgiver for HV-soldaten er viktig for den norske forsvarsevnen og beredskapen.

Det siste halvåret har vi vært vitne til grusomhetene som følger av krig. Russlands invasjon av Ukraina er alvorlig, og gjør sterkt inntrykk. I Norge følger vi situasjonen tett sammen med våre allierte, og vi har god oversikt i våre nærområder. Det er mange tiltak som er iverksatt for å bedre vår nasjonale evne og beredskap. Økt trening og øving i Heimevernet er ett av disse tiltakene.

Som sjef for Heimevernet innser jeg også at verneplikten griper inn i bedriftens drift og planer når soldaten kalles inn av Forsvaret. Vi gjør imidlertid vårt ytterste for at ulempene for både mannskaper, familier og arbeidsgivere skal minimeres.

I store deler av landet er det Heimevernet som er Forsvarets tilstedeværelse. Heimevernssoldaten er selektert og utdannet gjennom sesjon, førstegangstjeneste og HV-nemnd. Den sivile kompetansen og nettverkene til den enkelte representerer et svært viktig fundament for Heimevernets funksjon.

Nærheten og den lokale tilknytningen gir HV mulighet til å reagere raskt og til å være blant de første når noe skjer. HV er først og fremst en militær organisasjon, men vår militære beredskap innebærer også at vi kan støtte sivilsamfunnet i fredstid hvis det kreves. Eksempler på dette er flom, ras, brann, leteaksjoner og pandemi. Vi har også rene militære fredstidsoppdrag som eksempelvis styrkebeskyttelse av norske og allierte styrker.

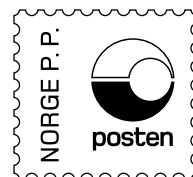
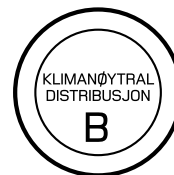
Det er også viktig å nevne at våre soldater bringer med seg kompetanse tilbake til arbeidsplassen etter tjeneste i HV. Mange har god innsikt og forståelse for beredskap som kan gagne den enkelte virksomhet. Heimevernet har også en svært god lederutdanning. Alle HV-soldater får i tillegg en grunnleggende kompetanse innen teamwork og samarbeid, etikk, sanitet og nødverge. Heimevernet søker også å utnytte sivil kompetanse og lokal kunnskap best mulig.

Vi vet at alle arbeidstakere har en viktig rolle i bedriften og at dere aller helst skulle hatt alle tilgjengelig på arbeidsplassen. Jeg vil be om at det utvises forståelse for soldatene, som hjemlet i lov kalles inn til tjeneste, slik at det ikke legges ytterligere «sten til byrden» for dem. Fra vår side jobber vi for størst mulig forutsigbarhet, høy kvalitet på tjenestens innhold og best mulig ivaretagelse av personellet når de er inne til tjeneste.

Jeg er meget godt fornøyd med at Heimevernet er bevilget midler til økt aktivitet innenfor de rammene Stortinget har gitt. Det bidrar til troverdig og god beredskap.

På forhånd takker jeg for samarbeidet og for at jeg får disponere din arbeidstaker!

Elisabeth G. Michelsen
Sjef Heimevernet

Returadresse:
HEIMEVERNSSTABEN
POSTBOKS 393 TERNINGMOEN
2403 ELVERUM

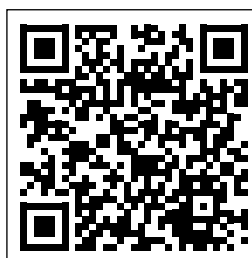
BLI MED Å SYNLIGGJØR **HEIMEVERNET**

6. desember 2022 **UNIFORM PÅ JOBBen-DAGEN**

Ta gjerne kontakt i forkant av dagen hvis du skal bære uniform på jobben. Kanskje får du besøk av Heimevernets kommunikasjonsseksjon eller en lokalavis?

Send mail til:
hv.kommunikasjon@mil.no

Scan for mer
informasjon